

Institutionen för samhällsvetenskap

Avdelningen Rättsvetenskap

Examinator: Docent Kerstin Nordlöf, Lektor Farhad Malekian

Handledare: Jur kand Anita Enocksson, Kammarrätten Sundsvall

Utbildningsprogram: Rättsvetenskap GR (C), Examensarbete, 15 hp

Datum: 2008-01-16

Rättsvetenskap Examensarbete 15 hp

Problem vid beslagtagande av egendom

Larsa Nicklasson, Camilla Nilsson & Sara Wiström

Förord

Vi har haft flera personer i vår omgivning som hjälpt oss i vårt arbete med uppsatsen, här vill vi speciellt nämna följande personer:

Kammaråklagare Chatrine Rudström

Poliskommissarie Börje Öhman

Polisinspektör Leif Eriksson

Advokat Bo Pargéus

Pargéus klient

Doktorand Erik Borglund, Mittuniversitet

Handläggare Sara Hurtig, Mittuniversitet

Ekonomichef Eva Olstedt Lundgren

Slutligen vill vi framföra ett riktigt varmt tack till vår utomordentlige handledare tidigare kammaråklagaren, jur kand Anita Enocksson.

Abstract

This thesis takes its starting point in the 27 Chapter 1, section 1 of the Swedish code of judicial procedure, where the following is found: “objects reasonably presumed important to a criminal investigation or taken from a person through a criminal act or subject to criminal forfeiture may be seized”

In this thesis we have investigated what kinds of problems occur when the seized object is part of an investigation of IT-related criminality. We have used methodological investigations of Swedish laws, legal usage, and the preliminary work with laws. Further have three interviews been made with different actors affected by or involved in seize of objects. These persons were a police officer, a public prosecutor, and a person whose object has been seized.

The result we present is that there exist three kinds of problems related to objects that are seized within the demarcation of this study. The problems can be formal, and related to the Swedish laws; the problem can also be technical, where e.g. encryption can make the seized object impossible to understand or interpret; and the problem can also be humanly related.

The conclusion is that the seize of objects, that are IT-related in some way, is a challenge for the Swedish judicial system.

Keywords: beslag, fildelning, barnpornografi, kryptering, tjänstefel, dataintrång, Pirate Bay

Förkortningar

JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
KU	Konstitutionsutskott
DO	Ombudsmannen mot etnisk diskriminering
TR	Tingsrätten
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt Juridisk Arkiv
SOU	Statens offentliga utredningar
SFS	Svensk författningssamling
URL	Upphovsrättslagen
Ipred	Intellectual property rights enforcement directive
MPA	Motion Pictures Association
IT	Informationsteknik
NE	Nationalencyklopedin
PGP	Pretty Good Privacy

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Abstract	1
Förkortningar	3
Innehållsförteckning.....	4
1. Bakgrund	6
1.1 Problem vid beslagtagande.....	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
1.4 Metod	7
1.5 Avgränsningar.....	8
1.6 Disposition.....	8
2. Aktuell lagstiftning	9
2.1 Rättegångsbalken kap 27.....	9
2.2 Rättegångsbalken kap 28.....	11
2.3 Upphovsrättslagen.....	12
2.3.1 Nytt lagförslag för upphovsrättslagen	13
2.4 Brottsbalken.....	15
2.5 Yttrandefrihetsgrundlagen	17
3. Beslagtagande av egendom	18
3.1 Definition.....	18
3.2 Problem.....	18
3.2.1 Upphovsrättsskyddat material	19
3.2.2 Oskyldigt drabbade	19
3.2.3 Raderat material.....	20
3.2.4 Administrativa problem.....	20
3.2.5 Kryptering.....	20
3.3 Möjligheter	27
3.3.1 Lagstiftning mot glömska	28
3.3.2 Utbildning i domstolsverket.....	29

4. Intervjuer	31
4.1 Intervju med en kammaråklagare	31
4.2 Intervju med en polis.....	34
4.3 Intervju med en som drabbats av beslag och hans advokat	37
5. Rättspraxis	39
5.1 Källskyddat material.....	39
5.1.1 JK beslut	43
5.2 Upphovsrättsbrott.....	45
5.3 Kryptering vid Dataintrång	50
5.4 Tjänstefel i samband med straffprocessuella åtgärder.....	53
5.4.1 Anmärkning.....	57
5.5 Återskapande av raderat material.....	58
5.6 Fildelning av barnpornografi	61
5.7 Vad säger JO och JK	65
5.8 Internationellt	67
6. Analys.....	69
7. Diskussion.....	71
8. Sammanfattning.....	77
9. Källkritik	79
10. Källförteckning	80
Bilagor	83
Frågor till polis och åklagare: Bilaga 1	1
Frågor till en som drabbas av beslagtagande av egendom Bilaga 2.....	3
Justitiekanslerns beslut Bilaga 3.....	4

1. Bakgrund

1.1 Problem vid beslagtagande

Rättssamhällets möjlighet att beslagta egendom enligt 27 kap 1§ rättegångsbalken för att utreda brott kan orsaka olika typer av problem. Ibland kan tredje mans rätt till sin egendom vara ett problem, t ex kan nämnas beslaget hos Pirate Bay när ganska många datorer togs i beslag och flera andra företag än Pirate Bay därmed drabbades. Hur gjorde polis/åklagare med den information som inte hade med målet att göra, gicks den informationen också igenom? Det finns andra problem, hur blir det t ex om polisen tar en journalists dator i beslag och det kan misstänkas att det finns grundlagsskyddat material där? Hur handskas polisen med informationen, hur skyddas egendom så att den inte kommer i orätta händer, eller skadas? Räcker det att en person påstår att det kan finnas källskyddat material, eller får polisen hur som helst undersöka om det är sant? Hur ska polisen göra med informationen på en dator där datafilerna är krypterade och polisen misstänker att de innehåller barnpornografi? Vad händer med raderad information i t ex sms-meddelanden mellan mobiltelefoner? Kan utredarna få fram sådan information? Är beslag då användbara som bevismaterial? Rättssamhället har dels ett intresse av att utreda brott, dels har den enskilde medborgaren en rättighet att inte bli kränkt, och dessutom måste hänsyn tas till tredje man.¹

Problemen kan också ta sig olika uttryck beroende på vem som hanterar eller drabbas av beslag. Polis och åklagare har en helt annan inställning till problemet än den som t ex får sin dator beslagtagen. Ett annat problem som vi har stött på är att även den enskilde tjänstemannen i

¹ Tredje man, dvs den som inte är part men som ändå berörs av ett avtal eller en tvist, www.thomsonfakta.se/juridik/sub/ord.aspx?s=T, tillgänglig 2007-12-28

beslagsprocessen kan råka göra ett fel och därmed göra sig skyldig till tjänstefel. Vi kan inte säga att det är vanligt att tjänstmannen blir dömd för tjänstefel men det förekommer. Vanligast är att JO eller JK ger en erinran.

1.2 Syfte

Vårt syfte med C-uppsatsen är att titta närmare på dessa intressekonflikter som hela tiden måste avvägas vid beslagtagande. Vi vill undersöka vilka problem som kan uppstå för den enskilde och samhället vid beslagtagande av egendom och om det går att se något mönster av vilka problem som är vanligast. Vidare vill vi göra en jämförelse av straffpåföljd vid likartade upphovsrättsbrott i USA.

1.3 Frågeställningar

Vilka problem finns vid beslagtagande av egendom?

Går det att särskilja olika problem vid beslag?

Vilka lagrum blir tillämpliga vid beslagtagande?

Hur skiljer sig uppfattningen mellan de som drabbas av beslag och de som utför beslag?

Hur hanterar utredaren om det kommer fram mer information som inte hade med målet att göra, går polisen igenom den informationen också?

1.4 Metod

Vi kommer att jobba utifrån den rättsdogmatiska metoden, en dvs metodisk undersökning av lagstiftning, rättspraxis, förarbeten. Vi kommer även att göra djupintervjuer med åklagare, polis och med någon som drabbats av beslag. Mycket av vårt arbete kommer att bestå av att söka information på Internet, framför allt hos myndigheter, samt att studera lagtexter, förarbeten och artiklar i ämnet. Denna uppsats kommer att ha tre

författare: Camilla Nilsson, Larsa Nicklasson och Sara Wiström. Vi kommer under hela uppsatsen ha en kontinuerlig dialog om vad som ska skrivas eller göras för att driva processen framåt. För att detta skall bli så bra som möjligt har vi valt att fördjupa oss i olika rättsfall och delmoment. Den kontinuerliga dialogen har vi haft minst två gånger i veckan för att hela tiden föra processen framåt och för att säkerställa varandras delmoment, och vi har regelbundet bollat våra tankar och texter med vår handledare.

1.5 Avgränsningar

Vi har valt att begränsa oss till att i huvudsak granska beslag vid IT-relaterade brott, samt undersöka några uppmärksammade rättsfall som visar på problem vid beslagtagande av egendom. Sedan har vi intervjuat tre olika personer som representerar tre olika utgångspunkter vid beslag.

1.6 Disposition

Uppsatsen börjar med en orientering av den aktuella lagstiftningen som gäller vid beslagtagande av egendom. Sedan följer en redogörelse för problem och möjligheter vid beslag. Därefter kommer en redovisning av synpunkter från åklagare, polis och en person som är drabbad av beslag genom hans advokat. Därefter redovisar vi på några aktuella rättsfall. Uppsatsen avslutas med analys, diskussion och en sammanfattning.

2. Aktuell lagstiftning

Det finns en mängd lagar som berör området men här nedan följer de lagrum som oftast återkommer vid beslag av egendom. I de fall annan lagstiftning berör målet så belyser vi dem under varje enskilt fall.

2.1 Rättegångsbalken kap 27

I 27 kap 1§ rättegångsbalken står det bland annat om beslag. I vissa fall är det så att åklagaren behöver beslagta egendom för att kunna utreda brott. De föremål som beslagtas antas ha betydelse för utredningen av brott, och detta måste sättas i proportion till den enskildes rätt till sin egendom. Beslag kan endast ske av lös egendom som måste finnas omedelbart tillgänglig för att kunna beslagtas. Det har emellertid ingen betydelse vem som äger egendomen på den plats beslagtagandet genomförs. Däremot kan inte polisen eller åklagaren beslagta handlingar som finns i en advokats portfölj även om advokaten befinner sig på platsen vid beslaget.² Den som drabbas av ett beslag har rätt att få det överprövat, vilket sker efter en förhandling (27 kap 6§ RB). Det gäller även vid utlämnande av föremål till målsägande (27 kap 4a§ RB). Men för att kunna klaga måste den som drabbats av beslag antingen ha varit närvarande när beslaget gjordes eller underrättats om att det gjorts ett beslag av egendom.³ Här nedan följer några av de viktigaste paragraferna i rättegångsbalken⁴ som rör just beslag av egendom:

Enligt 27 kap 1§ rättegångsbalken *Föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt*

² Fitger Peter. (2002). *Domstolsprocessen*. Norstedts Juridik förlag, sid. 198

³ Ekelöf P.O, (2006). *Rättegång tredje häftet 7:e upplagan*. Norstedt Juridik förlag, sid. 85

⁴ SFS 1942:740

eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag. Vad i detta kapitel stadgas om föremål gälle ock, i den mån ej annat är föreskrivet, om skriftlig handling. Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Lag (1989:650).

Enligt 27 kap 4§ rättegångsbalken Den som med laga rätt griper eller anhåller en misstänkt eller verkställer häktning, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning får ta föremål som därvid påträffas i beslag. Föremål, som i annat fall påträffas, får tas i beslag efter beslut av undersökningsledaren eller åklagaren. Vid fara i dröjsmål, får även utan sådant beslut åtgärden vidtas av polisman, om det inte är fråga om en försändelse som avses i 3§. Verkställs beslag av någon annan än undersökningsledaren eller åklagaren och har denne inte beslutat beslaget, skall anmälan skyndsamt göras hos honom, som omedelbart skall pröva om beslaget skall bestå. Lag (1993:1408).

Enligt 27 kap 4a§ rättegångsbalken Om en målsägande eller någon som trätt i dennes ställe har framställt anspråk på det beslagtagna föremålet och det är uppenbart att han eller hon har bättre rätt till detta än den hos vilken beslaget har gjorts, får undersökningsledaren eller åklagaren innan åtal väckts besluta att föremålet skall lämnas ut till honom eller henne. En underrättelse om beslutet skall genast sändas till den hos vilken beslaget har gjorts. Lag (2003:163).

Enligt 27 kap 6§ rättegångsbalken Har ett beslag verkställts utan rättens förordnande, får den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslaget. När en sådan begäran har kommit in, skall rätten så snart som möjligt och, om det inte finns något synnerligt hinder mot det, senast inom fyra dagar därefter hålla en sådan förhandling som avses i 5§. Om huvudförhandling sätts ut att hållas inom en vecka sedan begäran framställdes och rätten inte anser att det behöver hållas en särskild förhandling, får begäran dock prövas vid huvudförhandlingen. Har beslut fattats enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut, får den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslutet. För denna prövning gäller vad som sägs i första stycket. Den som har framställt anspråk på föremålet skall underrättas om förhandlingen. Lag (2003:163).

Enligt 27 kap 11§ rättegångsbalken Om den från vilken beslag sker, inte är närvarande vid beslaget, skall han utan dröjsmål underrättas om det och om vad som har skett med det beslagtagna. Om en försändelse hos ett befodringsföretag har tagits i beslag, skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, mottagaren underrättas och, om avsändaren är känd, även denne. Lag (1993:602).

Enligt 27 kap 13§ rättegångsbalken *Över beslag skall föras protokoll, vari ändamålet med beslaget och vad därvid förekommit angives samt beslagtaget föremål noga beskrives.*

Den som drabbats av beslag äge på begäran erhålla bevis om beslaget, innehållande även uppgift å det brott misstanken avser beträffande beslag.

Enligt 27 kap 14a§ rättegångsbalken *Kan föremål skäligen antagas vara förverkat enligt 36 kap 3 § brottsbalken, må det tagas i beslag. Härvid äga bestämmelserna i detta kapitel om beslag motsvarande tillämpning. Lag (1975:403).*

2.2 Rättegångsbalken kap 28

I 28 kap rättegångsbalken står det bland annat om husrannsakan. När någon begått ett brott som kan leda till fängelse har polisen och åklagaren rätt att genomföra en husrannsakan. Vid husrannsakan kan de även beslagta egendom som kan ha betydelse för utredningen av brottet. Husrannsakan kan även göras hos annan person än den misstänkte om indikation finns att förvaring av egendom skett på annan plats. Reglerna för reell husrannsakan gäller eftersökande av föremål i hus (även ekonomibyggnader, uthusbyggnader, fabriker, magasin), rum (även kontors- och lagarlokaler, hytter på fartyg) eller slutna förvaringsställen (t ex bankfack, stängd bil, stängda brevlådor, stängd båt, stängd resväska eller dator).⁵ Beviskravet "förekommer anledning" (28 kap 1§ 1st rättegångsbalken) är lägre än andra beviskrav för andra tvångsmedel. Det räcker inte med en allmän sannolikhets bedömning angående brottslighet. Konkret behövs en anledning till antagande att föremål finns på plats för att få begära husrannsakan. Syftet med husrannsakan får däremot inte vara att upptäcka att ett brott begåtts.⁶

Lagen säger så här:

⁵ Fitger Peter. (2002). *Domstolsprocessen*. Norstedts Juridik förlag, sid. 205

⁶ Fitger Peter. (2002). *Domstolsprocessen*. Norstedts Juridik förlag, sid. 205

Enligt 28 kap 1§ rättegångsbalken *Förekommer anledning, att brott förövats, varå fängelse kan följa, må i hus, rum eller slutet förvaringsställe husrannsakan företagas för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet. Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet må husrannsakan dock företagas, allenast om brottet förövats hos honom eller den misstänkte gripits där eller eljest synnerlig anledning förekommer, att genom rannsakingen föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utredning om brottet vinnas. Ej må för husrannsakan hos den misstänkte i något fall åberopas hans samtycke, med mindre han själv begärt åtgärden. Lag (1964:166).*

Enligt 28 kap 3a§ rättegångsbalken *Husrannsakan får beslutas endast om skälen för åtgärd uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Lag (1989:650).*

2.3 Upphovsrättslagen

Upphovsrätten regleras i upphovsrättslagen.⁷ Kompletterande bestämmelser finns i upphovsrättsförordningen (1993:1212) och internationella upphovsrättsförordningen (1994:193). Upphovsrättslagen är till för att skydda den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk.

Enligt 1 kap 1§ upphovsrättslagen skyddas:

1. skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal,
2. datorprogram,
3. musikaliskt eller sceniskt verk,
4. filmverk,
5. fotografiskt verk eller något annat alster av bildkonst,
6. alster av byggnadskonst eller brukskonst, eller
7. verk som har kommit till uttryck på något annat sätt.

Till litterära verk hör även kartor och andra teckningar, eller grafik eller i plastik utförda verk av beskrivande art. Denna lag gäller även för förberedande av designmaterial för datorprogram enligt lag (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter. Det innebär att det inte är tillåtet att ta någon annans upphovsrättsmaterial och sedan lägga ut det på Internet utan att ha fått tillstånd från upphovsrättsmannen. Har jag

⁷ SFS 1960:729

däremot själv skapat materialet kan jag lägga ut det så andra kan ta del av det. Många tror idag att det är tillåtet att ladda ner musik eller annat material från Internet för eget bruk, men det är inte tillåtet. Den enda tillåtna nedladdningen sker med tillstånd från upphovsman eller genom nedladdning av det som lagligt säljs för nedladdning. Det är heller inte tillåtet att kopiera lagligt införskaffat material och sedan sälja kopiorna vidare. Kopiering får endast ske för eget privat bruk *i ett eller några få exemplar*.⁸ Dessa exemplar får sedan bara användas för privat bruk. Samma sak gäller för lagligt införskaffade datorprogram, dessa får endast kopieras för att säkerhetsställa att det finns en säkerhetskopia av programmet. Denna kopia får heller inte användas utan skall endast avses som säkerhetskopia. Mer om detta står det i 2 kap 26g§ i upphovsrättslagen. Enligt 7 kap 53§ i upphovsrättslagen om straff och skadestånd kan den som bryter mot denna lag av medvetenhet eller av oaktsamhet bli straffad. Normalt döms den åtalade till böter, men lagen ger också möjlighet att döma till fängelse. Även skadestånd kan utdömas.

2.3.1 Nytt lagförslag för upphovsrättslagen diskuteras

Justitiedepartementet har just nu en pågående utredning, där departementet arbetar fram en tolkning av EU:s första direktiv om upphovsrätten. Detta direktiv kallas Ipred och kom till redan 2004.⁹ Syftet med detta direktiv är att det även skall gälla för aktiviteter på Internet, t ex vid fildelning. Genomförs förslaget så tvingas Internetleverantörerna bryta den tystnadsplikt som idag finns och kan då ge upphovsmännen möjlighet att få ut de personuppgifter de vill komma åt för att kunna föra egna register. Tillstånd krävs idag från Datainspektionen.

⁷SFS 1960:729 12§

⁹www.Computersweden.idg.se/2.2683/1.94065 tillgänglig 2007-05-16

I ett remissvar till regeringen är några experter från Lunds universitet djupt kritiska till detta förslag och de säger:

En "degradering av den svenska personuppgiftslagen" - en lag som är till för att skydda medborgarnas personliga integritet.¹⁰

¹⁰ www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1058&a=699886&rss=1400, tillgänglig 2007-10-20

2.4 Brottsbalken

Vi vill lyfta fram några möjliga åtalsrubriceringar ur brottsbalken¹¹ med relevans till IT-relaterade brott där det också kan bli aktuellt med beslag av datorer eller servrar.

Enligt 4 kap 9c§ brottsbalken *Den som i annat fall än som sägs i 8 och 9 §§ olovligen bereder sig tillgång till upptagning för automatisk databehandling eller olovligen ändrar eller utplånar eller i register för in sådan upptagning döms för dataintrång till böter eller fängelse i högst två år. Med upptagning avses härvid även uppgifter som är under befordran via elektroniskt eller annat liknande hjälpmedel för att användas för automatisk databehandling.*

Enligt 9 kap 1§ brottsbalken *Den som medelst vilseledande förmår någon till handling eller underlåtenhet, som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den vilseledde eller någon i vars ställe denne är, dömes för bedrägeri till fängelse i högst två år.*

För bedrägeri döms också den som genom att lämna oriktig eller ofullständig uppgift, genom att ändra i program eller upptagning eller på annat sätt olovligen påverkar resultatet av en automatisk informationsbehandling eller någon annan liknande automatisk process, så att det innebär vinning för gärningsmannen och skada för någon annan.

Ett annat i vårt tycke mycket obehagligt brott där kopplingen mot IT kanske inte är det första vi tänker på, fast det är en viktig komponent, är **barnpornografi** (16 kap 10a§ BrB). Detta brott är tyvärr ganska omfattande och mycket spritt och fortsätter att öka i Europa. Det uppger den brittiska organisationen **The Internet Watch Foundation** i sin årliga rapport 2007.¹²

Enligt 16 kap 10a§ brottsbalken *Den som:*

- 1. skildrar barn i pornografisk bild,*
- 2. sprider, överlåter, upplåter, förevisar eller på annat sätt gör en sådan bild av barn tillgänglig för någon annan,*
- 3. förvärvar eller bjuder ut en sådan bild av barn,*
- 4. förmedlar kontakter mellan köpare och säljare av sådana bilder av barn eller vidtar någon annan liknande åtgärd som syftar till att främja handel*

¹¹ SFS 1962:700

¹² SR ekot 17 april 2007 finns även på |

www.sr.se/Ekot/artikel.asp?artikel=1315741 tillgänglig 2007-05-12

med sådana bilder, eller

5. innehar en sådan bild av barn döms för barnpornografibrott till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Med barn avses en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden och omständigheterna kring den, är under 18 år.

Den som i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte av oaktsamhet sprider en sådan bild som avses i första stycket, döms som sägs där.

Är brott som avses i första stycket att anse som grovt skall dömas för grovt barnpornografibrott till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om det har begåtts yrkesmässigt eller i vinstsyfte, utgjort ett led i brottslig verksamhet som utövats systematiskt eller i större omfattning, avsett en särskilt stor mängd bilder eller avsett bilder där barn utsätts för särskilt hänsynslös behandling.

Förbudet mot skildring och innehav gäller inte den som tecknar, målar eller på något annat liknande hantverksmässigt sätt framställer en sådan bild som avses i första stycket, om bilden inte är avsedd att spridas, överlåtas, upplåtas, förevisas eller på annat sätt göras tillgänglig för andra. Även i andra fall skall en gärning inte utgöra brott, om gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig. Lag (2005:90).

Eftersom alla dessa brott kan ge fängelse så kan åklagaren besluta om en husrannsakan enligt 28 kap 1§ rättegångsbalken.

2.5 Yttrandefrihetsgrundlagen

Enligt yttrandefrihetsgrundlagen¹³ har alla svenska medborgare yttrandefrihet det innebär rätt till ett fritt meningsutbyte, fri upplysningsrätt och rätt till fritt konstnärligt skapande.

Enligt 1 kap 1§ yttrandefrihetsgrundlagen Varje svensk medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt enligt denna grundlag att i ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar offentligen uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

Yttrandefriheten enligt denna grundlag har till ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande. I den får inga andra begränsningar göras än de som följer av denna grundlag.

Vad som sägs i grundlagen om radioprogram gäller förutom program i ljudradio också program i television och innehållet i vissa andra överföringar av ljud, bild eller text som sker med hjälp av elektromagnetiska vågor.

Med tekniska upptagningar avses i denna grundlag upptagningar som innehåller text, bild eller ljud och som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel.

Med databas avses i denna grundlag en samling av information lagrad för automatiserad behandling. Lag (2002:909).

¹³ SFS 1991:1469

3. Beslagtagande av egendom

3.1 Definition

Definition av begreppet egendom i juridisk mening.

När en sak betecknas som egendom, beror detta på att man tänker sig saken som någons tillhörighet. Man säger t ex om en motorbåt att den är en viss angiven persons egendom. Detta uttryck används inte bara om de saker som en person äger, utan också om alla andra värdeobjekt som tillkommer honom. Alla tillgångar i en persons förmögenhet kallas hans egendom – hans hyres- eller arrenderätt, hans fordringar, hans aktier, hans upphovsrätt, patent- eller varumärkesrätt – med andra ord förmögenhetstillgångar av alla slag.¹⁴

Definition av begreppet beslag i juridisk mening.

Föremål omhändertas av myndighet i bevissäkrande syfte eller för att säkerställa exekution (tvångsvis verkställighet av t.ex. dom från en myndighet, Anitas anmärkning, men framgår också av Nationalencyklopedin). Beslag är ett tvångsmedel i brottmål. Det får användas vare sig det finns brottsmisstanke mot en viss person eller ej. Det som beslagtas är löst föremål, eller skriftlig handling, som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott, ha avhänts någon genom brott eller kan förverkas på grund av brott. Beslag är ett perdurerande (bestående, Anitas anmärkning men framgår t.ex. av SAOB på nätet) tvångsmedel.¹⁵

3.2 Problem

Problemen är flera då polisen beslagtar egendom. Här kolliderar den enskildes rättigheter med förundersökningsledarens möjligheter att driva utredningen framåt vid en misstanke om brott. Vi använder oss idag av allt

¹⁴ Agell/Malmström. (2007). *Civilrätt* 20:e upplagan. Liber

¹⁵ Stefan Melin. (2007) *Juridikens begrepp* 3:e upplagan Iustus

mer IT¹⁶ i vardagen såsom datorer, mobiler, iPod mm. Detta leder till att det blir allt besvärligare att få fram bevisning då det moderna IT-samhället breder ut sig.

*"Eftersom beslagsreglerna utgår från traditionella informationsbärare, samtidigt som information i allt större utsträckning datorbehandlas och lagras i elektronisk form, har det uppstått en klyfta mellan regelsystemet och verkligheten."*¹⁷

Förundersökningsledarna ställs idag inför många olika problem och infallsvinklar då den elektroniska kommunikationen till viss del sprungit ifrån dagens regelsystem. För att tydliggöra detta har vi valt att belysa några rättsfall som på något sätt har anknytning kring IT-relaterade brott.

3.2.1 Upphovsrättsskyddat material

Om t ex en journalist har källskyddat material i sin dator som tas i beslag, blir det egentligen ett problem oavsett vilken utgång rättsväsendet väljer. Skulle journalisten vinna, så känner rättsväsendet begränsning i att kunna undersöka material för att utreda brott. Varje journalist kommer att yrka på källskyddet och möjligheten till sekretess. Förlorar journalisten, så att husrannsakan och utlämnandet av källskyddat material godkänns, förlorar samhället sin syn på demokrati med tanke på yttrandefrihetsgrundlagen.

3.2.2 Oskyldigt drabbade

När polisen genomför ett omfattande beslag av datorer eller servrar¹⁸ kan även oskyldiga företag bli indragna i beslaget. Detta hände t ex i fallet med Pirate Bay där flera andra företag delade lokal och därigenom fick sina datorer och servrar beslagtagna. Hur görs det med den information som

¹⁶ Informationsteknik (IT), dvs. hantering av information, i första hand med datorstöd.
www.pagina.se tillgänglig 2007-12-18

¹⁷ Ds 2005:6 Sid 283

¹⁸ En dator med mera komplexa uppgifter t ex att ta emot anrop från Internet och sända dem vidare.

inte hade med målet att göra, går polisen igenom den informationen också?

3.2.3 Raderat material

I dag används sms-meddelanden vid brott och i vissa fall så har den misstänkte hunnit radera sms:et. Då kan polisen med olika specialhjälpmedel och duktiga IT-specialister få fram även raderade sms-meddelanden. Vi ska längre fram visa på ett fall som ledde till att åklagaren kunde få fram bevisning som räckte till fällande dom i målet.

3.2.4 Administrativa problem

Ett annat problem som vi har stött på är att även den enskilde tjänstemannen i beslagsprocessen kan råka göra ett fel och därmed göra sig skyldig till tjänstefel. Vi kan inte säga att det är vanligt att tjänstemannen blir dömd för tjänstefel men det förekommer. Vanligast är att JO eller JK ger en erinran. Tidigare beskrev Camilla och Larsa problemet i en B-uppsats i straffprocessrätt.¹⁹

3.2.5 Kryptering

Ett relativt nytt problem som vi sett i några rättsfall och tagit del av i den allmänna debatten är att informationen på en dator som polisen tagit i beslag innehåller krypterade filer, vad innebär det?

Historik

Ordet kryptering kommer från ordet kryptografi (av *krypto-* och grek. - *graphi* 'a' '-skrift', '-beskrivning', av *gra* 'pha' 'skriva'). Det handlar ursprungligen om läran om tekniker att i en kryptotext dölja information så att den med hjälp av en hemlig nyckel kan återskapas av en behörig

¹⁹ Rätten att beslagta egendom, Mittuniversitetet, Institutionen för samhällsvetenskap, 4 juni 2007

användare. Begreppet ges numera en vidare betydelse och omfattar även tekniker för autenticitet som säkerställer äktheten hos ett meddelande eller dess avsändare.²⁰ Ett mycket känt exempel var tyskarnas Enigma-maskin²¹ under andra världskriget. Ett enkelt exempel på kryptering är rövarspråket. Nyckel till denna kryptering är att bokstav fördubblar alla konsonanter och lägger ett o mellan den gamla och den nya konsonanten. **Kryptering** blir då → Kokrorypoptoterorinongog

Kryptering har använts länge²² i olika sammanhang i vårt samhälle, t ex i krig. Även i samband med datoranvändning förekommer kryptering. I vår utredning inför detta arbete har vi sett att vid olika brott har den misstänkte krypterat information på sin hårddisk och för att komma åt den måste utredaren ha en kodnyckel eller ett lösenord. När en person krypterar sin fil så blir innehållet i princip helt oläsbart om användaren inte känner till lösenordet.

Ett mycket vanligt program för kryptering är PGP (Pretty Good Privacy) som också kan kallas för Internets rövarspråk. Programmet bygger på världens idag mest kända krypteringsmetod RSA (uppkallat efter upphovsmännen Ron Rivest, Adi Shamir och Leonard Adelman som utvecklade algoritmen 1977). RSA är patentskyddat i USA men får användas fritt av privatpersoner. Många av de stora programvarujättarna använder RSA, t ex Microsoft, IBM, Adobe och Apple. RSA används bland annat också för att säkra de elektroniska nycklarna till den amerikanska kärnvapenarsenalen. Teorin bakom RSA är relativt enkel och ger ett extremt säkert krypteringssystem. Metoden bygger på att det är mycket lätt att multiplicera två primtal fast mycket krävande att faktorisera ett givet tal i sina primtalskomponenter (om de ingående primtalen är stora). Det finns idag inga effektiva metoder att faktorisera ett heltal i sina primtalskomponenter. Exempelvis är 7907

²⁰ Nationalencyklopedin, NE

²¹ Enigma var namnet på en tysk krypteringsmaskin under andra världskriget. Enigma var en portabel maskin, använd för att kryptera och dekryptera kodade meddelanden.

²² T ex under Romarriket sändes krypterade meddelande, NE

och 7919 två primtal och deras produkt beräknas lätt med ett fåtal räkneoperationer till 62 615 533, men att faktorisera detta tal skulle i princip kräva att man går igenom alla tänkbara primtalsfaktorer upp till och med talet 7907. För en modern PC så skulle det ta ca 5 år att faktorisera ett tal av storleken 10130 (dvs ett tal med 130 siffror i 10-systemet).²³

Här är ett exempel på ett enkelt meddelande som krypterats med PGP.²⁴

```
-----BEGIN PGP MESSAGE----- Version: 2.6.3i
hIwCJHW+vAvVUR0BBACjmfC+Im7SGnDxpEKHC8CIHz/urxo2vX8bdNULw+tvIt
KHP1VlxxkjCfUU6CehbfS30pRSniB1Sjblh4V/URvLMWXhiUdjImXH3yPG9weCiY
o9EidgfFn+J4IEygsJhrG5TIG+2D7cM7EaEi+rYJmyqDuIrKs8qHr5EtfUIK4+OqYAAA
ECYG8DUDjC/xJVxvtHhqPnuijCf34/9lCIH0Ss4JgKOf/wOTAL7yj5rLYih30H
U5wnp/OJBdtu+wSGuVq/+GyoW4KIGc3TC2T4Crc2neCznI+puapEOIXhzyUjppZD
fQ/pByfC5VbnZ4RIMc9+ZSEfwKTNQO7EIQ6ufys4D1LwEIvo51q3Oc7hIuW9LAXQ
v+1KnnjagY9djRlBxkFbAWXhcZD4KAQaDjAuNY9DD3SMk/tNhXC2a8F7HEMZj
mmy
3koATfGRQVwj3bCi7uIuwGBLh9VXJyWqHwRe4hqXoQaAGVdMzXGi19QNYBFq
fVI6 KbuUFTqBmrKMmUSeAg2W0JtHPPIl =4dun
-----END PGP MESSAGE-----
```

Lösenord

Principen för lösenord är att ju längre de är och flera tecken som används desto svårare blir det att knäcka. Har vi t ex tre bokstäver, a b c, som har två positioner får vi 3^2 (3 upphöjt till 2) = 9 olika "koder" enligt fig. 1.

Ibland har vi helt legala behov av kryptering

som t ex när vi ska sända information

över Internet. Oftast så kanske vi

inte vill att någon annan ska få ta del av

meddelandet eller få reda på ens koder

eller ens kontokortsnummer. Även när vi har

a	&	a
a	&	b
a	&	c
b	&	a
b	&	b
b	&	c
c	&	a
c	&	b
c	&	c

Fig. 1

²³ Matematiska institutionen Stockholms universitet

²⁴ PGP Pretty Good Privacy, metod för kryptering och avkryptering

vanliga datafiler, t ex ett Worddokument, bokföring på lagringsmedia, en hårddisk eller ett USB-minne etc, kan vi vilja skydda information. Om din laptop²⁵ blir stulen och du har konfidentiell information på din hårddisk så

	10 Olika	30 Olika	50 Olika
2 tecken	100 st	900 st	2 500 st
4 tecken	10 000 st	810 000 st	6 250 000 st
6 tecken	1 000 000 st	729 000 000 st	15 625 000 000 st
8 tecken	100 000 000 st	656 100 000 000 st	39 062 500 000 000 st
10 tecken	10 000 000 000 st	590 490 000 000 000 st	97 656 250 000 000 000 st

Fig 2

grubblar du nog mera på om informationen kommer i orätta händer (i alla fall om du har en kopia) än på värdet av datorn.

Om det inte finns något lösenord för att dekryptera, dvs återge den krypterade texten eller filen till klartext, så mister krypteringen i princip sitt värde. Vi kan säga att lösenordet är nyckeln in i texten eller filen. Den legala användningen av lösenord är en viktig del av både den personliga och arbetsrelaterade IT-säkerheten. Den är så viktig att Post- och telestyrelsen, PTS, har ett helt avsnitt på sin hemsida om lösenord och även en testfunktion där användaren kan testa hur säkert lösenordet är.²⁶ Ett lösenord bör vara minst 8 tecken långt, det måste innehålla både stora och små bokstäver och minst två siffror samt helst några specialtecken för att ge god säkerhet. Om vi ska göra ett åtta tecken långt lösenord och använder hela alfabetet med versaler och gemener samt alla siffror får vi $29 + 29 + 10$ dvs $68^8 = 457\,163\,239\,653\,376$ möjliga kombinationer!

Som vi kan se i matrisen fig. 2 så ökar antalet möjliga kombinationer drastiskt med längden på lösenordet och antal möjliga olika tecken (texA,m,9,!,&,G%j).

²⁵ En dator som är så liten att man kan ha den i knäet, "lap" betyder "knä".

²⁶ www.testalosenord.se tillgänglig 2007-12-01

Om jag har ett lösenord som kan innehålla 50 olika tecken och är 10 tecken långt, så finns det 97 656 250 miljarder kombinationer!

Test av lösenord

Om vi har ett 13 tecken långt lösenord av låt oss säga 70 olika möjliga tecken, t ex Älg_2007%=bRa så finns det 70^{13} stycken kombinationer, dvs 968 890 104 070 000 miljarder kombinationer. Då börjar vi förstå att det kan vara problem för polisen att knäcka koden.

När vi testade Älg_2007%=bRa på PTS hemsida fick vi följande resultat:

”Stark teckenkombination” för att de innehöll:

Små bokstäver (t ex abc)

Stora bokstäver (t ex ABC)

Siffror (t ex 123)

Specialtecken (t ex !@\$?)

Minst 8 tecken långt

PTS skriver på sin hemsida.

”Ett lösenord som är starkt ger ingen garanti för att det är säkert om du inte också hanterar ditt lösenord rätt.”

Tid för att knäcka lösenord

I dag december 2007 kan en normal hem-PC testa en till två miljoner krypteringar/sekund,²⁷ det betyder att ca 5,5 miljarder kombinationer kan testas under en timme och nästan 48 000 miljarder kombinationer på ett år, se fig. 3.

²⁷ Se t ex webbsidan Good and bad passwords

		1 500 000 test /sek
En timmer =	3 600 sek	5 400 000 000 tester
En dag =	86 400 sek	129 600 000 000 tester
Ett år =	31 536 000 sek	47 304 000 000 000 tester
Fig 3		

Analogt med ovan skulle det ta ofattbara 20 482 202 437 år att knäcka Älg_2007%=bRa.

Om vi istället hade åtta tecken långt skulle det "bara" ta 12 år! Nu måste vi ta sådana här siffror med en stor nypa salt, dels så kan ett ord som "Älg" göra att det går snabbare att komma på lösenordet. Sedan kan olika personer koppla ihop sina datorer med varandra över Internet och samarbeta för att få ökad kapacitet. Vi får emellertid en uppfattning av att det kan ta rätt lång tid att knäcka ett lösenord.

Svårigheter för polisens utredningar

Vi har tagit del av olika källor på Internet och litteratur om hur polisen arbetar med elektroniska bevis och som det står i Stefan Kronqvist bok "Brott och digitala bevis":²⁸

"Informationstekniken påverkar numera all verksamhet i vårt samhälle – även rättsväsendet. Det gäller inte minst IT-relaterade brott och digital bevisning."

Vi tog kontakt med polisinspektören Leif Eriksson²⁹ som arbetar som utredare vid IT-brottsenheten vid Uppsalapolisen som tillhör den tekniska roteln och fungerar som en beställningscentral för de som behöver deras tjänster för utredningar. Vi frågade hur polisen jobbar då det kommer in krypterat material där polisen eller åklagaren misstänker att det t ex finns barnporr eller filer som döljer bokföringsbrott. Polisens arbete försvåras ju

²⁸ Kronqvist Stefan. (2003). *Brott och digitala bevis* Norstedts Juridik förlag

²⁹ E-post den 2007-11-25 23:48

också av att det finns krypteringsprogram som gör att det kan ta tio år att hitta nyckeln/lösenordet. Den misstänkte kan också "ha glömt" lösenordet. Dvs, hur jobbar polisen för att knäcka misstänkta datafiler som är krypterade? Leif svarade:³⁰

"Vi har inte så ofta kontakt med krypterade diskar – partitioner - filer. Det har hänt att vi fått in sådant material och då brukar skickliga förhørsledare kunna mjölka fram lösenordet - lösensträngen. Om vi inte får fram det så försöker vi med egna lösenordsknäckare att få fram lösen. Om det inte lyckas så beror det kanske på för dålig datorkraft och då kan vi ta hjälp av andra med bättre datakapacitet. Men det är som du säger att är det ett bra lösenord och vi inte kan få fram det förhörsvägen så kan det ta så lång tid att knäcka lösenordet att "solen börjar kallna" innan man ens är i närheten av att knäcka det. Alltså ett stort problem om fler börjar kryptera på ett bra sätt."

Så som vi ser det kan det vara ett problem med kryptering. Vi har inte gjort någon ytterligare djupdykning i hur andra polisdistrikt jobbar i frågan, men vi återkommer med några rättsfall längre fram i uppsatsen som har anknytning till detta med kryptering.

Vi vill också nämna att på Ecpats hemsida³¹ (ECPAT Sverige är en svensk underavdelning till ECPAT International vars viktigaste uppgifter är koordinering och utveckling av nätverket samt att ge stöd åt ECPAT-grupperna och andra grupper som arbetar mot kommersiell sexuell exploatering av barn) så skriver de:

För mer initierade nätpedofiler finns särskilda utrymmen på nätet konstruerade för att bevara anonymiteten för de personer som byter barnpornografiskt material. Där läggs stor energi på att dölja det digitala fingeravtryck som varje Internetanvändare lämnar efter sig. Ibland krypteras informationen på datorer för att göra den oläslig vid polisbeslag. För att komma in i vissa pedofila kretsar på nätet krävs

³⁰ E-post den 2007-11-27 07:24

³¹ www.ecpat.se/pages.asp?r_id=1483 tillgänglig 2007-12-01

att personen delar med sig av barnpornografiska bilder och på så sätt begår ett brott.

3.3 Möjligheter

Som en del i att ta fram bevis genomför förundersökningsledare husrannsakan och i många fall då även beslag av egendom. Antingen kommer det fram bevis som kan styrka eller indicier som pekar på att ett allvarligt brott som leder till fängelse har begåtts. För att genomföra en rättegång krävs fällande bevis från åklagarens sida, vilket i detta fall skulle kunna vara exempelvis mail som bekräftar att brottet har begåtts.

Granskning av datormaterial sker bakom lyckta dörrar för att föra viktig bevisning framåt i utredning. För att detta skall kännas rätt för den som drabbas av granskning så erbjuder rättsväsendet oftast berörd person och hans/hennes advokat att närvara vid undersökning av beslagtagna egendom. Beslut om husrannsakan fattas vanligtvis av åklagare eller en förundersökningsledare från polisen. Vid enskilda fall kan polismannen själv fatta beslut om husrannsakan fast detta gäller bara vid akuta fall (fara i dröjsmål). Däremot behöver de inte ha med sig någon skriftlig handling vid en husrannsakan utan det räcker med att beslutet är fattat. Ofta sker en husrannsakan tidigt på morgonen för att personen skall finnas hemma och inte hunnit undan röja bevisning. När själva husrannsakan sker så är personer från polisen och berörda myndigheter med, t ex personer från kronofogdemyndigheten eller skattemyndigheten. Vid en husrannsakan kan polisen välja att genomföra beslag av egendom. Allt som finns inom fastigheten kan beslagtas, även sådant som andra personer äger, om det finns inrymt i den aktuella fastigheten. Beslag görs för att kunna säkra bevisning vid misstanke om brott. Polisen kan även återta gods som de misstänker vara stulet.

3.3.1 Lagstiftning mot glömska

En intressant reflektion när det gäller problemet med krypterade filer, är att det redan i dag finns en lag, från första oktober 2007, i Storbritannien som i princip kriminaliserar glömska!³² Det betyder att utredaren i en brottsutredning, har lagstöd för att begära ut lösenordet till krypterade filer som finns på en misstänks hårddisk.

Sedan den första oktober gäller en ny lag i Storbritannien, som ger myndigheterna möjlighet att begära ut nycklar till krypterad data, när innehållet på hårddiskar undersöks i en brottsutredning. Den som inte vill eller kan överlämna sitt lösenord kan dömas till fängelse i upp till två år (eller fem år, om fallet gäller "nationell säkerhet"). Även att berätta (för någon annan än sin advokat) att man utsatts för proceduren blir kriminellt. Ingen kan alltså hädanefter lita på att en brittisk server inte har titthåll från polisen. Inget brittiskt IT-företag kan lova sina kunder säkerhet.

Vi känner inte till om det kommer finns några tankar om detta i Sverige, fast det kommer att bli oerhört intressant att följa den debatten. Det är definitivt en möjlighet att gå.

På förslag

Regeringen har aviserat en utredning som har som mål att ta fram bestämmelser att polisen har rätt att få reda på IP-adresser. Denna bestämmelse ska även gälla vid misstänkta brott som endast ger bötesstraff, i praktiken betyder det alla brott så fort det finns en misstänkt, enligt tidningen Riksdag & Departement.³³ Redan vid pågående spaning kan polisen ta del av uppgifterna om vilken IP-adress en Internetanvändare använder. IP-adressen ger polisen möjlighet att

³² <http://copyriot.se/2007/10/07/kriminalisering-av-glomska>
se även www.out-law.com/page-8515 bägge tillgänglig 2007-12-21

³³ Tidningen Riksdag & Departement, www.rod.se tillgänglig 2007-12-27

identifiera vilken dator som varit in på aktuell hemsida. Polisen eller den som tar del av IP-adressen kan emellertid inte alltid vara 100 % säker på vem som brukade datorn just vid ett exakt tillfälle. Hela ändamålet är till för att underlätta polisarbetet i samband med utredning av brott då även "skurkar" använder Internet och IP-telefoni. Det ligger i rättsväsendets intresse att kunna använda detta redskap i brottsbekämpning, samtidigt kan det anses som integritetskänsliga uppgifter. I direktiven från regeringen framgår:

Utredaren ser över om inte uppgifterna om IP-adresserna ska lämnas ut även när polisen är i inledningsskedet av en utredning, "innan det finns någon skäligen misstänkt gärningsman". Det ska med andra ord kunna bli en spaningsmetod för att försöka ringa in misstänkta.

Om detta kommer att bli en kommande lag så ökar det polisens möjligheter att utreda framtida fildelningsbrott betydligt, för som tidningen skriver vidare:

Dagens regler är allt annan än kristallklara. Post- och telestyrelsen (PTS) som ska utöva tillsyn, ansåg 2001 att IP-numren är att jämställa med abonnemangsuppgifter. Därmed skulle det räcka att polisen misstänker brott som kan ge fängelse för att få ut uppgiften. Men i takt med att Internet används till allt fler tjänster och av allt fler personer har PTS omprövat sin inställning. PTS menar i dag att det "förefaller rimligt" att IP-adresser betraktas som en uppgift om ett specifikt meddelande. Därmed höjs kravet för att polisen ska få ut uppgifterna till att brottet ska kunna ge minst två års fängelse.

Av detta framgår de att det i alla fall är rimligt att utreda frågan ordentligt även om det inte leder till en ny lag.

3.3.2 Utbildning i domstolsverket

Enligt domstolsverket har ett projekt startat med en domarskola. Detta projekt skall slutredovisas den 31 december 2007. Den 21 maj 2007 antog Domstolsverket ett direktiv till ett projekt inom Sveriges Domstolar.

Projektets bas blir i Jönköping, motivet är att undersöka förutsättningarna för en särskild skola för ordinarie domare och för att kunna möta upp det generationsskifte som nu snart sker för en tredjedel av landets domare. En ytterligare aspekt är att Domstolsverket insett att utvecklingen inom teknik och arbetssätt skett med rasande fart.

Tanken med projektet är att se till att de nyutnämnda domarna skall få den strategiskt viktiga kompetensen och färdigheterna som behövs för ämbetet. Den utbildning som idag finns anser domstolsverket inte är tillräckligt flexibel för att möta dagens samhälle.

Dessutom kan det ha gått ganska lång tid sedan en nyutnämnd domare senast själv satt i rättssalen - och kunskap är en färskvara, säger Staffan Levén.³⁴

Detta projekt görs för att klara alla nyrekryteringar. Viktigt är att få in personer med olika juridisk bakgrund så att det inte bara blir personer som gått den idag gällande domarbanan.³⁵ Idag sker en stegvis meritering inom domstolsväsendet. Systemet med domarbanan ger garantier för att våra domare har lång erfarenhet, tyvärr skapar det en tröghet och kan därför bli ett problem vid rekryteringsbehov. Viktigt är även i detta projekt att utreda vilka kvalifikationer personerna behöver för att klara av att vara domare.

³⁴ Nyheter från Sveriges Domstolar Tillgänglig 2007 -01 -20
www.domstol.se/templates/DV_Press___4535.aspx

³⁵ Se Utbildning för att bli domare, /www.domstol.se

4. Intervjuer

4.1 Intervju med en kammaråklagare

Inför denna uppsats så bestämde vi oss för att genomföra tre stycken intervjuer för att få en bakgrund på området. Vi har valt att intervjua tre olika kategorier av personer som kanske ser på problematiken på olika vis. Vi tog kontakt med kammaråklagare Chatrine Rudström (CR), och e-postade våra frågor till henne.³⁶ Chatrine Rudström³⁷ arbetar vid Internationella åklagarkammaren i Uppsala. CR förklarar tillvägagångssättet vid beslagtagande av föremål. Beslag kan ske när polisen hittar något, efter kroppsvisitation eller efter husrannsakan. Det kan uppstå en oändlig mängd med problem som får lösas praktiskt från fall till fall beroende på vad det är för problem. Det utredaren vill veta kan t ex vara: är detta ett brottsverktyg?, finns det information om brottet lagrat här?, finns det spår av kommunikation mellan misstänkta eller mellan misstänkt och målsägande?, finns det olagligt material lagrat här? etc. Det är mycket vanligt med beslag av framför allt mobiler och datorer i alla typer av brott: narkotikabrott, rån, bedrägeri, olaga hot, utpressning, etc. Kommunikation mellan människor sker nuförtiden i mycket stor utsträckning digitalt, även försäljning och bankaffärer och annat sker genom digital kommunikation så den bevisning som krävs för att utreda brott finns ofta i den typen av föremål. Om utredaren skulle hitta bevisning om något annat brott är det fullt möjligt att använda den informationen. Om den som analyserar innehållet i datorn hittar barnpornografi måste denne agera eftersom det är förbjudet att inneha den typen av material, och

³⁶ Bilaga 1

³⁷ E-post, den 2007-12-19 11:21

då kan inte polisen medverka till att lämna tillbaka sådant material, eftersom personen då kommer att göra sig skyldig till brott. Av samma skäl kan polisen inte lämna ut annat som är förbjudet att inneha som narkotika, vapen etc. Det är dock inte så vanligt att utredaren hittar annan "överskottsinformation". Det beror på att det är så stora informationsmängder så när någon analyserar innehållet så letas det inte på måfå utan information söks med utgångspunkt från sökordslistor med sökord som har anknytning till det aktuella ärendet.

Husrannsakan kan beslutas hos annan än den som är skäligen misstänkt för brott om brottet förövats där eller om synnerlig anledning förekommer att föremål som är underkastat beslag kan anträffas där eller annan utredning om brott kan vinnas (28 kap 1 § RB). Beslag kan tas från annan än den som är skäligen misstänkt. Det är alltså möjligt att i en förundersökning fatta beslut om husrannsakan och beslag hos tredje man. I vissa fall krävs att beslut om husrannsakan fattas av domstol, 28 kap 4 § 1 st rättegångsbalken, t ex husrannsakingar på advokatbyråer, hos teleoperatörer och medieföretag

Om det finns misstankar om att det som eftersöks i utredningen finns i ett slutet förvaringsutrymme, t ex ett kassaskåp eller bankfack, fattas ett särskilt beslut om husrannsakan i utrymmet och innehållet tas i beslag om det är relevant för utredningen. Enligt 27 kap 10 § 3 st rättegångsbalken finns ett vårdnadskrav vilket innebär att beslagtagen egendom måste vårdas så att det inte förstörs eller missbrukas. Det finns särskilda lokaler där beslagtagen egendom förvaras. När det gäller beslagtagna datorer görs det en skrivskyddad kopia av hårddisken och det är i denna skrivskyddade kopia som analysarbetet sker. Den beslagtagna datorn startas inte.

CR förklarar hur gången är vid krypterat och dolt material. Om det är en svag kryptering kanske polisen kan lösa det hela, om den är stark kanske polisen inte kommer åt informationen överhuvudtaget. Det är inte vanligt fast det förekommer. Brottets art har ingen betydelse när det gäller beslagtagande av egendom. På frågan om åtalspunkter kan det ske i princip från vilket brott som helst, t ex knivar vid brott mot knivlagen, mycket små mängder narkotika och delar från trimmade mopeder.

Beslut om husrannsakan och beslag fattas med stöd av reglerna om beslag som finns i 27 kap rättegångsbalken och husrannsakan i 28 kap rättegångsbalken.

Det finns inget lägsta straffvärde för beslag men proportionalitetsprincipen gäller (se 27 kap 1 § RB). För att göra husrannsakan krävs att det är ett brott med fängelse i straffskalan, även där gäller proportionalitetsprincipen.

Om föremål som varit i beslag skadats under tiden kan skadeståndsanspråk ställas och om det varit fråga om någon felaktig myndighetsutövning. CR förklarar hur ofta invändningar om manipulation kommer ifrån misstänkta med tanke på den beslagtagna egendomen. Det är en ovanlig typ av invändning, när något sådant händer, åberopas vittnesförhör med den polis som gjort åtgärden.

4.2 Intervju med en polis

Vi tog kontakt och e-postade³⁸ våra frågor till poliskommissarie Börje Öhman (BÖ),³⁹ chef för länskriminalen vid Sundsvallspolisen. Det är relativt vanligt att polisen gör beslag eftersom det ofta hjälper dem att klara upp brott. Vid beslagtagande av egendom görs det på enklast möjliga sätt.

För att definiera olika problem som kan uppstå vid beslag gäller det för polisen att komma i besittning av det som ska beslagtas innan den misstänkte får möjlighet att förstöra eller förvanska något. Avsikten med beslaget är oftast att det är av betydelse för utredningen, att bevisa skuld eller oskuld. Det kan också vara för att säkra föremål som tillhör någon annan (stöldgods). Den tredje stora gruppen beslag är det som ska förverkas, t.ex. knivar om de anträffas hos någon på allmän plats.

Mobiltelefoner, datorer och andra datamedia är alltid problematiska vid beslag. Det gäller att inte förstöra något vid beslagstillfället. Polisen har oftast sina IT-brottsspecialister med sig vid husrannsakingar då de tror/vet att datorer ska tas i beslag. Hantering av överskottsinformation eller anträffandet av andra föremål som polisen egentligen söker leder till att det antingen upprättas en ny anmälan eller så kan de knyta det till en redan befintlig anmälan. Det är i vart fall inget som lämnas utan åtgärd. OBS! Polisen får inte leta efter annat gods än det beslutet avser, men om de ändå anträffar något så är det ok. Ett exempel kan vara om de får beslut om husrannsakan för att söka efter en motorcykel så kan de inte titta i skrivbordslådor. Beslut om husrannsakan avser bestämd/bestämda platser beroende på den information som finns tillgänglig vid beslutstillfället. Det finns i princip inga begränsningar på plats. Husrannsakan och beslag i

³⁸ Bilaga 1

³⁹ E-post den 2007-12-03 13:41

bankfack är inte undantaget och det är inte heller ovanligt. Lagstödet finns i 28 kap 1§ rättegångsbalken. Polisen förklarar att det krävs mer för att göra en husrannsakan hos den som inte är misstänkt för brottet. Beslag är i princip kopplat till husrannsakan (28 kap 1§ RB). Där finns också beslutsnivåer (28 kap 4 & 5§§ RB). Undantaget för koppling till 28 kap rättegångsbalken finns i 27 kap 4§ rättegångsbalken. Polisen förvarar beslagtagen egendom genom att bedriva ett kvalitetssäkringsprogram som handlar om att kunna styrka en obruten kedja från beslag via undersökning fram till resultat. Arbetet kallas KvaTro och lite mer om detta finns att läsa på SKL:s hemsida. När det gäller allt beslagtaget material som ska spårsökas måste polisen kunna redovisa hur det hanterats för att inte det ska kunna smittas av annan person (fingeravtryck, DNA).

Radering eller manipulering av datamedia undviker polisen genom att göra en spegelkopia av originalet och sedan arbeta i kopian. Originalet finns alltid kvar för jämförelse. Vanligaste tillvägagångssättet vid krypterat material är att polisen begär och får krypteringsnyckeln av den som är misstänkt. Polisen har vissa resurser att "knäcka" kryptering och de använder sig också av extern expertis. Det är inte så vanligt med krypterad media. Krav för beslag är brott, vilket innebär att alla brott kan ligga till grund för beslag. Åtalspunkter som kan komma ifråga för att beslagtagande skall bli aktuellt är 27 kap 1§ rättegångsbalken. Det som begränsar är sista stycket som hänvisar till den s.k. proportionalitetsprincipen. I rättegångsbalken kan utläsas vilken lag bevisningen stödjer sig på eller vilket lägsta straffvärde som krävs för att kunna genomföra ett beslag. Observera att det gäller lite andra regler för skriftlig handling och för brev, telegram eller annan försändelse som är under befordran, 27 kap 2 & 3§§ rättegångsbalken.

Skadestånd av polisen kan erhållas om de förstör eller vårdar beslagtaget gods så att det förstörs/minskar i värde. Skadeståndsanspråk prövas först av den lokala polismyndigheten och vidare kan beslut överklagas till Rikspolisstyrelsen och i sista hand till JK.

Det kommer sällan invändningar från den misstänkte när det gäller mål med beslagtagna datorer, mp3 m m om att information manipulerats av polis, åklagare eller annan. Polisen har rutiner för att undvika oklarheter. Polisen kan hela tiden visa hur de hanterat eller vad de gjort med godset. Polisen har alltid originalet orört och om de hanterar media (hårddiskar, foton mm) så är det också kopior.

4.3 Intervju med en som drabbats av beslag och hans advokat

Relativt tidigt i vårt uppsatsarbete diskuterade vi om det kunde vara möjligt att få ta del av synpunkter från en person som drabbats av ett beslag. Vi väljer terminologin "drabbats" utan att lägga någon värdering i det. Den som blivit utsatt är i alla fall motpart till polisen och åklagaren. Vi kontaktade en advokat (BP)⁴⁰ och frågade om han hade haft någon lämplig klient (NN) som kunde tänkas vilja hjälpa oss. Vi föreslog att vi ställde frågorna till advokaten så kunde han förmedla dessa. Vi e-postade våra frågor⁴¹ och efter en tid fick vi svar. För att få en bättre bakgrund gjorde vi en kortare intervju med advokaten för att diskutera svaren.

Beslaget gick till enligt följande att det tidigt på morgonen, runt 7-tiden, ringde på dörren hos NN. Tre poliser, varav en sk dataexpert,⁴² två personer från kronofogdemyndigheten och dessutom två från skattemyndigheten⁴³ stod utanför dörren. Gruppen som hade tillstånd för husrannsakan bestod alltså totalt av sju personer, och dessa gick sedan systematisk igenom hela huset. Gruppen tog med sig NN:s datorer från platsen. NN blev sedan utan datorer i ca sex månader, trots att han hade uppfattat det som om han skulle få tillbaka dem "snart", oklart vad snart betyder i detta fall. NN köpte inte någon ny dator och menade att han blev drabbad på så sätt att han inte kunde genomföra sitt arbete i den uträkning han skulle behöva och därför också fick minskad inkomst. Vi hade frågat om han kunde begära skadestånd på grund av eventuell skada han orsakats, men han svarade:

⁴⁰ Bo Pargéus, Sundsvall, 2007-10-15

⁴¹ Se bilaga 2

⁴² NN's formulering

⁴³ Numera skatteverket

"att få skadestånd av myndighet är i detta fall uteslutet enligt min advokat"

På frågan om han återfått all sin egendom, svarade han att allt har återlämnats, men han skriver att viss information, en datafil eller dylikt, saknades. Han redogör inte exakt för vilka konsekvenser detta fick för honom. Vidare svarar han på frågan:

"var din egendom i samma kondition då du fick den åter"?

"Nej" - oklart vad som var fel.

Detta beslag hade sin grund i en misstanke om något ekonomiskt brott, och beslaget genomfördes i november 2003, dvs för mer än fyra år sedan och ännu är inte saken prövad i tingsrätten. Det är därför begripligt att NN inte har alla detaljer helt kristallklart för sig. Han skriver i alla fall att han inte kände något förtroende för dem som beslagtogs hans egendom. På vår sista fråga:

Om du fick komma med något förslag på förbättringar i detta handhavande vad skulle det vara då?

-ett trevligare mindre burdust framförande samt något skriftligt beslut om vilka som fick närvara. Har i efterhand fått informationen att folk från SKV inte hade rätt att närvara."

I vårt samtal med advokaten menar han att i princip har nog allt gått juridiskt rätt till och vi bör se det ur NNs synpunkter och då blir det något av en partsinlägga. Det är inte omöjligt att skattemyndigheten verkligen hade rätt att närvara. SKV kan be om tillstånd för att närvara, men det kanske inte tydligt framkom vid husrannsakan att det hade fått tillstånd. Vi ställde frågan till BP hur stort värde han bedömer att bevisen som säkrats för fyra år sedan har vid en kommande rättegång. BP trodde att om det blir en fällande dom så kommer straffet att reduceras pga den långa tiden som gått i ärendet.

5. Rättspraxis

5.1 Källskyddat material

Bakgrund

Vi har tagit del av en pågående utredning, från september 2007 som behandlar ämnet källskyddat material. Beslutet är från Stockholms tingsrätt.⁴⁴ Båda parterna valde att överklaga beslutet till Svea Hovrätt⁴⁵ och vidare till Högsta domstolen.⁴⁶ Målet handlar om ifall en anställd person från ett mediaföretag har tagit emot mutor från en brottsling eller inte. Det intressanta i detta mål är om det var rätt av åklagaren att besluta om beslag på TS privata dator som innehåller källskyddat material. TS har arbetat flertalet år som reporter, journalist och researcher för företaget TV4 och programmet Kalla Fakta. Nu är han misstänkt för allvarlig brottslighet som journalist. TS dator beslagtogs vid en husrannsakan den 19 september 2007. Han anklagas för mutbrott då han fått betalt av en person som tidigare dömts för grovt narkotikabrott. Vissa hävdar att syftet med betalningen var att TS skulle göra ett programinslag för TV4. Enligt TS själv så skulle han ha tagit emot pengarna som lön för juridisk rådgivning till denne person då han även är jurist. Han erkänner dock att det var en dålig kombination att syssla med juridisk rådgivning och samtidigt vara journalist. TS uppgift som jurist var att hjälpa klienten med en resning. TS och TV4 AB hävdar att den beslagtagna datorn innehåller källskyddat material som skyddas av yttrandefrihetsgrundlagen. Denna dator har ännu inte granskats. Åklagaren har förklarat att TS och hans försvarare skall få tillfälle att övervaka genomgången av materialet. Undersökningen skall

⁴⁴ Stockholms Tingsrätt, Avdelning 6, Enhet 62, mål nr: B 19049-07

⁴⁵ Svea Hovrätt, mål nr Ö 7534-07, Svea Hovrätt, mål nr Ö 7010-07

⁴⁶ Högsta Domstolen, mål nr Ö 4222-07 & mål nr Ö 4188-07

enligt åklagaren vara riktad och begränsad bl a genom att sökning sker på visst namn. Dokumentet kommer att öppnas på en datorskärm varvid en snabb kontroll sker huruvida det finns anledning att anta att dokumentet i fråga omfattas av källskyddet. Om så är fallet kommer dokumentet omgående att släckas ned. Tingsrätten anser att all den information som finns sparad på en dator inte kan jämföras med lagregeln avseende skriftliga handlingar. En annan aspekt med tanke på förbudsregeln är frågan om proportionalitetsbedömningen som kan göras. Tingsrätten ansåg i sina domskäl att det var rätt att beslagta TS dator vilket ställs i relation till om den brottslighet han gjort uppvägde det intrånget eller men i övrigt, eller något annat motstående intresse.

Beslag

TS privata dator beslagtogs den 19 september 2007 för att säkra bevisning. Polisen har hans dator i tryggt förvar, den är ännu inte granskad på bevis. Enligt tingsrätten skall sekretessen bestå enligt protokollsbilaga A.

Lagstöd

Enligt 27 kap 1§ 1 st rättegångsbalken Föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag.

Enligt 27 kap 1§ 3 st rättegångsbalken Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Lag (1989:650).

Enligt 27 kap 2§ rättegångsbalken Beslag må ej läggas å skriftlig handling, om dess innehåll kan antagas vara sådant, att befattningshavare eller annan, som avses i 36 kap 5 §, ej må höras som vittne därom, och handlingen innehaves av honom eller av den, till förmån för vilken tystnadsplikten gäller. Ej heller må, med mindre fråga är om brott, för vilket ej är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, hos den misstänkte eller honom närstående, som avses i 36 kap 3 §, beslag läggas å skriftligt meddelande mellan den misstänkte och någon honom närstående eller mellan sådana närstående inbördes. Lag (1964:166).

Enligt 2 kap 3§ yttrandefrihetsgrundlagen Den som har tagit befattning med tillkomsten eller spridningen av en framställning som utgjort eller varit avsedd att ingå i ett radioprogram eller en teknisk upptagning och den som har varit verksam på en nyhetsbyrå får inte röja vad han därvid har fått veta om vem som är upphovsman till framställningen eller har tillhandahållit den för offentliggörande eller om vem som har framträtt i den eller lämnat uppgifter enligt 1 kap 2 §.

Tystnadsplikten enligt första stycket gäller inte

1. om den till vars förmån tystnadsplikten gäller har samtyckt till att hans identitet röjs,
2. om fråga om identiteten får väckas enligt 2 § andra stycket,
3. om det rör sig om brott som anges i 5 kap 3 § första stycket 1,
4. i den mån domstol, när det är fråga om brott enligt 5 kap 2 § eller 3 § första stycket 2 eller 3, finner det erforderligt att vid förhandling uppgift lämnas, huruvida den som är tilltalad eller skäligen misstänkt för den brottsliga gärningen är den till vars förmån tystnadsplikten enligt första stycket gäller, eller
5. i den mån domstol i annat fall av hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse finner det vara av synnerlig vikt att uppgift om identiteten lämnas vid vittnesförhör eller förhör med en part under sanningsförsäkran.

Vid förhör som avses i andra stycket 4 eller 5 skall rätten noga vaka över att frågor inte ställs som kan inkräkta på tystnadsplikten utöver vad som i varje särskilt fall är medgivet. Lag (1998:1439).

Enligt 2 kap 4§ yttrandefrihetsgrundlagen Ingen myndighet eller annat allmänt organ får efterforska

1. upphovsmannen till en framställning som har offentliggjorts eller varit avsedd att offentliggöras i ett radioprogram eller en teknisk upptagning eller den som har framträtt i en sådan framställning,
2. den som har tillhandahållit eller avsett att tillhandahålla en framställning för offentliggörande i ett radioprogram eller en teknisk upptagning, eller
3. den som har lämnat uppgifter enligt 1 kap 2 §.

Förbudet hindrar inte efterforskning i fall då denna grundlag medger åtal eller annat ingripande. I sådana fall skall dock den i 3 § angivna tystnadsplikten beaktas. Lag (1998:1439).

Överklaganden

Både TV4 och TS yrkar på olagligt beslag med tanke på källskyddet enligt 2 kap 3§ och 2 kap 4§ yttrandefrihetsgrundlagen, det sk efterforskningsförbudet. De vill att tingsrätten i Stockholm skall häva beslaget av datorn och återlämna den till TS. TV4 väljer att överklaga beslutet till Svea Hovrätt. Detta görs med argumentet att Riksenheten mot korruption skall lämna tillbaka reporterns dator öppnad. TS och TV4 hänvisar till ett beslut tagit av Göteborgs Tingsrätt i fallet med Göteborgskravallerna då åklagaren förbjöds att göra en husrannsakan hos TV4. I Göteborgsfallet sa tingsrätten att skadan av en husrannsakan hos TV4 vägde tyngre än skälen för att genomföra husrannsakan. I TS fall hävdar TV4 att innehållet är källskyddat material och att tredje part kan drabbas vid en genomgång av materialet. Svea Hovrätt väljer den 24 oktober 2007 att avslå TV4:s överklagan. Svea Hovrätt finner heller inte något skäl att ha någon muntlig förhandling i ärendet vilket TV4 yrkat.⁴⁷ TS väljer också att gå vidare till Svea Hovrätt som meddelar avslag den 10 oktober.⁴⁸ Båda parter väljer nu att ta ärendet vidare upp till Högsta Domstolen (HD). TV4 går vidare till HD med motiveringen att det råder oklarheter kring det så kallade beslagsförbudet och att de anser att det är viktigt att HD tar upp den frågan. TS väljer att gå vidare till HD och han anser att ett röjande av sina källor är särskilt allvarligt då TS jobbat under flertalet år med att granska åklagarmyndigheten. Detta finns dokumenterat på hans hårddisk. I skrivelsen till HD togs även upp som tidigare att rätten missbedömt vikten av ett intrång i datorn. De argumenterar även för att förbudet i rättegångsbalken mot att i vissa angivna fall ta skriftlig handling i beslag även bör omfatta elektronisk information. Den aktuella informationen gäller vissa källor som kan röjas om åklagaren går igenom

⁴⁷ Svea Hovrätt, mål nr Ö 7534-07

⁴⁸ Svea Hovrätt, mål nr Ö 7010-07

materialet. HD finner den 20 november 2007 inget skäl att meddela prövningsstillstånd i vare sig TV4 överklagan som i TS överklagan. Därmed står hovrättens beslut fast.⁴⁹

5.1.1 JK beslut

Beslutet⁵⁰ handlar om beslag av en dator hos en person med anknytning till ett medieföretag. I detta fall så berör det Trond Sefastsson (TS).

Så sent som den 19 december 2007 fattade JK ett beslut om att inte inleda någon förundersökning för brott mot efterforskningsförbudet. Det riktas inte någon anmärkning mot åklagaren för hennes eget beslut om husrannsakan.

Tre lagregleringar rekommenderas av Justitiekanslern:

- 1. Det bör klargöras om bestämmelsen i 27 kap 2§ rättegångsbalken (RB) – om begränsningar i rätten att lägga beslag på skriftliga handlingar – är tillämplig även på elektroniska handlingar. I annat fall synes en lagbestämmelse behövas.*
- 2. Förutsättningarna för genomsökning av en dator tillhörande någon inom den skyddade krets som avses i 27 kap 2§ RB bör författningsregleras.*
- 3. Rätten för polis och åklagare att kopiera beslagttaget material torde behöva lagregleras*

Den första ändringen föreslås pga:

Enligt beslutet framgår det att polisrättsutredningen fastställer att det inte finns regler för att söka efter databaserad information motsvarande den

⁴⁹ Högsta Domstolen, målnr Ö 4222-07 & målnr Ö 4188-07

⁵⁰ Justitiekanslerns beslut dnr 6372-07-31, 6373-07-31, se bilaga

som gäller för vissa skriftliga handlingar enligt 27 & 28 kap rättegångsbalken (SOU 1995:47 s.184.) Utredningen förordar ändringar så tillvida att beslagsförbudet korrigeras till att omfatta annat än skriftliga handlingar, t ex disketter och kassetband (SOU 1995:47 s 493 f.).

Den andra ändringen föreslås pga:

JK anser att det behöver göras en översyn på vilket sätt en beslagtagna dator, som kan innehålla källskyddat material, skall genomsökas.

Den tredje ändringen föreslås pga:

Idag saknas regler för kopiering av beslagtagna material. Dvs både skriftliga handlingar och information på datorer och andra medier.

Noterat

Enligt Jan Scherman, VD på TV4, så kommer TS inte längre arbeta åt företaget. Detta pga det som inträffat, vilket gör det omöjligt för TS att fortsätta sitt arbete utan att skada företaget. Det här är båda parterna helt överens om.⁵¹

⁵¹ <http://tv4.se/to/599111.html> tillgänglig 2007-12-27

5.2 Upphovsrättsbrott

Bakgrund

Vi har tagit del av ett mål som just nu är högaktuellt rörande fildelning. Pirate Bay startade i november 2003, grundaren var Piratbyrå som är en svensk antiupphovsrättsorganisation. I oktober 2004 blev Pirate Bay fristående från moderorganisationen. All finansiering för Pirate Bay består av annonser och donationer. Besökare behöver inte registrera sig på hemsidan om avsikten bara är att ladda ner Torrentfiler.⁵² Vill besökare däremot skriva kommentarer måste en registrering ske på sajten. Pirate Bay är ett kommanditbolag och ägs av grundarna Gottfrid Svartholm och Fredrik Neij.

När någon fildelar material så tillgängliggörs de egna filerna för andra att kopiera över till sina datorer. Detta sker över datanätverk som t ex Internet eller intranät. Fildelning har använts länge inom kontorsvärlden för att dela på genensamma saker som t ex skrivare, fax och kopiatorer. När fildelning över Internet sker så kan informationen nås vart som helst i världen. För att fildelning skall kunna fungera så används olika typer av dataprotokoll. Den senaste typen av protokoll använder sig av BitTorrent som tack vare sin decentraliserade struktur gör det möjligt att snabbt sprida stora filer. Detta gör protokollet utan att belasta någon enskild värddator, vilket gör att det blir svårare att tala om varifrån filen kommer. För många är det en positiv egenskap eftersom det då blir möjligt att sprida upphovsrättsligt skyddat material utan större risker. Pirate Bay är

⁵² Överföringarna kordineras av speciella textfiler, kallade torrent-filer (med fil-ändelsen .torrent), vilka hjälper BitTorrent-klienten samordna överföringarna till andra användare. Dessa .torrent-filer innehåller information om filer som skall laddas ner och adressen till den sk trackern (se nedan) som tar hand om kordinationen av filerladdningen. Se <http://wiki.fz.se> tillgänglig 2007-12-18

en så kallad BitTorrent-tracker,⁵³ som anses av många vara en av världens största fildelningsnätverk. Dessa nätverk sprider ut sig allt mer. SCB räknar med att det finns runt 1 miljon fildelare. Större delen av det som sprids är upphovsrättsskyddat material som upphovsrättsägaren inte kan kontrollera eller kräva betalning för. Detta är alltså så kallad piratkopiering.

Händelseutveckling

Den 31 maj 2006 så gjorde polisen och åklagaren ett tillslag mot fildelningsajten Pirate Bays webbhotell PRQ i Stockholm. Tillslaget gjordes för att kunna utreda upphovsrättsbrott. Tillslaget leddes av kammaråklagare Håkan Roswall. Då beslagtogs ett relativt stort antal (186 st) servrar och datorer. Ett flertal av servrarna hade ingen annan anknytning till Pirate Bays verksamhet mer än att de var placerade i samma lokal. Vid tillslagstillfället så hämtades det in tre personer 22, 24 och 28 år gamla. Samtidigt stängdes sajten ner. En person från Pirate Bay meddelade att sajten skulle öppnas snart igen. Det gick snabbt, redan den 3 juni hade en ersättningsajt öppnats från en lånad server i Nederländerna. Här var Pirate Bay bara till den 15 juni då verksamheten återgick till Sverige. Representanter för PRQ begärde direkt av Åklagaren att de skall få tillbaka flera av sina servrar som inte var relaterade till Pirate Bay, men som ändå hade beslagtagits i samband med razzian. Denna begäran avslogs dock den 28 juni 2006. Både JO⁵⁴ och JK⁵⁵ och även riksdagens konstitutionsutskott (KU) fick ta emot flera anmälningar i ämnet. Likaså gjorde överåklagare Peter Hertting vid åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Umeå en utredning efter att åtta anmälningar lämnats in av privatpersoner och företag, huruvida det var fel att göra

⁵³ Teknist namn, för att sprida filer

⁵⁴ JO, dnr 2762-2006

⁵⁵ JK, dnr 4611 – 4616-06-40, 5865-06-40

beslag så att tredje man drabbades. Peter Hertting kom fram till att det inte skulle inledas någon förundersökning i detta ärende. JO väljer att på eget initiativ granska de kritiserade poliser och åklagare som genomfört razzian i maj 2006 mot Pirate Bay. JO har inte funnit något stöd i påståendena om att en tjänsteman i Justitiedepartementet försökt påverka polisen och åklagarnas handläggning i detta ärende. I april 2006 så väljer JO att inte rikta någon kritik mot polisen eller åklagaren i detta långa ärende. Inte heller riktas någon kritik mot de långa beslagstiderna av datorservrarna och datorutrustningen i Pirate Bay härvan. JO anser det ofrånkomligt att tredje part drabbas, när det bedrivs en brottsutredning. Däremot konstaterar JO att det i detta fall rörde sig om 186 servrar som inte alla användes för just Pirate Bay. Flera av de skadedrabbade företagen vände sig till JK där de yrkade på skadestånd för att de anser att *"razzian gått klumpigt till, vilket orsakat ekonomisk skada i onödan."*⁵⁶ Den 4 juni lämnade 8 företag in en anmälan med ett yrkande på 600 000 kr av staten. JO är noga med att framhålla att de endast har två uppgifter, dels att granska om Justitiedepartementet hade utövat påtryckningar mot polisen och åklagare i fallet och dels att utreda händelserna i samband med polisens tillslag mot Pirate Bay. JO poängterar att detta fall är *"omfattande"* och att brotten gäller *"betydande ekonomiska värden."* JO menar att detta brott anses vara av allvarligare slag och genom det går det att motivera det omfattande beslaget den 31 maj 2006.

Den 4 maj 2007 stod det klart att kammaråklagare Håkan Roswall kommer att väcka åtal mot de ansvariga för Pirate Bay. Dessa kommer att åtalas för flera olika brott. Rubriceringarna kommer att röra sig kring upphovsrättslagen och med hjälp till brott och förberedelse till brott mot

⁵⁶ [Artikel i computersweden.idg.se/2_1085/1.109571](http://artikel.i.computersweden.idg.se/2_1085/1.109571) tillgänglig 2007-06-04

upphovsrättslagen.⁵⁷ Torsdag den 10 maj 2007 blev även Pirate Bay utsatt för intrång. Samtliga 1,6 miljoner användare på fildelningssajten har fått sina användarnamn och lösenord stulna. Någon gjorde intrång på serverna, de tog sig in via ett säkerhetshål och stal då hela medlemsregistret. Förövarna lade sedan ut det som en Torrentfil på Pirate Bays hemsida. Denna fil tog sedan ansvariga på Pirate Bay bort och såg till att täppa igen säkerhetshålen. Den stulna informationen var krypterad så den blir svår att använda, säger den ansvarige för Pirate Bay.⁵⁸

Enligt 27 kap 8§ 1 och 4 st rättegångsbalken så beslutas den 28 september om hävning av stora delar av de datorer och servrar som funnits i förvar. Fredrik Neij begärde sedan att resterande av de beslag som fanns skall släppas men får den 8 oktober nej på sin begäran.⁵⁹

Håkan Roswall begärde att åtalstiden skall förlängas allt eftersom den senaste gången detta inträffat är vid förhandling den 1 november 2007 så begärde Håkan Roswall ytterligare tid för att väcka åtalet och han får då förlängd tid till den 31 januari 2008.⁶⁰

Lagstöd

Enligt 11 kap 7§ regeringsformen⁶¹ *Ingen myndighet, ej heller riksdagen eller kommuns beslutande organ får bestämma hur förvaltningsmyndighet skall i särskilt fall besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag.*

Enligt 23 kap 1§ 1 st rättegångsbalken *förundersökning skall inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats.*

⁵⁷ Stockholms tingsrätt, mål B-13301-06

⁵⁸ www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=147&a=649081 tillgänglig 2007-05-16

⁵⁹ Stockholms tingsrätt, mål B-13301-06, aktbilaga 71

⁶⁰ Stockholms tingsrätt, mål B-13301-06, aktbilaga 83

⁶¹ SFS 1974:152

Enligt 27 kap 1§ 1 st rättegångsbalken *Föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag.*

Enligt 27 kap 1 § 3 st rättegångsbalken *Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Lag (1989:650).*

Enligt 27 kap 6§ 1 st i rättegångsbalken *Har ett beslag verkställts utan rättens förordnande, får den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslaget*

Enligt 28 kap 1§ 1 st rättegångsbalken *Förekommer anledning, att brott förövats, varå fängelse kan följa, må i hus, rum eller slutet förvaringsställe husrannsakan företagas för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet.*

Enligt 28 kap 3a§ rättegångsbalken *Husrannsakan får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Lag (1989:650).*

Enligt 7 kap 53§ upphovsrättslagen *Den som beträffande ett litterärt eller konstnärligt verk vidtar åtgärder, som innebär intrång i den till verket enligt 1 och 2 kap knutna upphovsrätten eller som strider mot föreskrift enligt 41 § andra stycket eller mot 50 §, döms, om det sker uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, till böter eller fängelse i högst två år. Lag (1960:729).*

5.3 Kryptering vid Dataintrång

Bakgrund

Vi har tagit del av två relativt färskas domar (från november 2007) som handlar om dataintrång 4 kap 9c§ brottsbalken. Den första domen är från Ångermanlands tingsrätt⁶² och handlar om en man född 1972 (RN) som spred en "mask", vilket är ett slags datavirus som i första hand sprider sig mellan datorer, antingen via e-post/Internet eller över det lokala nätverket eller både och. I detta fall spreds det genom e-post och tog sig därmed in i andras e-postlistor där det kopierade sig själv för att sändas vidare över Internet. Följden blev att de drabbade fick en mängd e-post som gjorde att deras e-post servrar tidvis blockerades vilket ledde till mycket extra arbete för de angripna. En mycket intressant sak i denna dom är att tingsrätten dömer RN för egenmäktigt förfarande, enligt 8 kap 8§ 1 st 2p och 2 st brottsbalken. Det är tolkningen av texten "olovligen rubbar annans besittning" som är viktig ty enligt regeringens proposition "angrepp mot informationssystem."⁶³ som började gälla 1 juli 2007 kan någon dömas för egenmäktigt förfarande. Detta för att Sverige fullt ut ska kunna uppfylla EU:s rambeslut om angrepp mot informationssystem.

Ur propositionen:

Med angrepp mot informationssystem åsyftas bl.a. spridande av datavirus och s.k. tillgänglighetsattacker, i vilka t.ex. stora mängder e-post skickas i syfte att störa eller blockera driften av ett informationssystem.

Det finns en intressant del till i detta mål, nämligen att rättsväsendet lyckats lagföra en person som spridit ett datavirus. RN erkänner att han skrivit programmet och skickat iväg det, men menar att han inte hade

⁶² Ångermanlands tingsrätt Rotel 3 målnr: B 622-03

⁶³ Proposition 2006/07:66

uppsåt att skada och att han inte begrep hur snabbt det skulle spridas. Tingsrättens dom är överklagad till Hovrätten och tyvärr hinner det inte bli något avgörande innan vi måste avsluta denna uppsats. Den intresserade läsaren kan kontakta Hovrätten för Nedre Norrland på telefon: 060-18 68 00 och ange mål nr: B 1258-07 för att ta del av beslutet. Eftersom RN erkänt, bör det endast bli frågan om vilken påföljd han döms till och då är det främst skadeståndet RN tycker att han ska få reducerat. Den andra domen är från Svea Hovrätt och gäller en ung kille född 1988 (PP) som enligt åklagaren olovligen har loggat in sig på olika universitet i Sverige genom att han kommit över behörig persons inloggningsuppgifter.⁶⁴ PP blev friad i tingsrätten medan Hovrätten fann honom skyldig.

Beslag

I fallet med dataviruset beslagtogs CD skivor, en centralenhet, disketter, papper och en almanacka. Beslaget ska bestå tills domen vinner laga kraft, utom 2 CD skivor som förklarades förverkade. Det var inget speciellt konstigt i dessa beslag utan kan betecknas som normalt i ett fall som detta. RN dömdes i tingsrätten till villkorlig dom och 100 dagsböter á 30 kr jämte skadestånd till målsägarna. Då är det betydligt mer intressant i fallet där PP olovligen loggat in sig på olika universitet i Sverige. Här tog polisen en hårddisk och systemenhet från PP själv och en hårddisk från en skola, allt skall anses som föreverkade.⁶⁵ På PP:s hårddisk fanns bland annat ett program för att knäcka lösenord. Det påträffades också sex krypterade loop-filer på hans dator. Polisen som utredde PP:s dator kom inte åt det krypterade filerna för PP hade glömt lösenordet. Lite oklart vad dessa filer

⁶⁴ Svea Hovrätt Rotel 10 mål nr: B 1819-07

innehåller, Hovrätten tycks göra den bedömningen att det var till den åtalades nackdel att han glömt lösenordet.

Tingsrätten fann i sin bedömning att det inte gick att bevisa att det var utom all rimlig tvivel att PP gjort det han var åtalad för, eftersom han menade att andra kunde använda hans dator. Om han kommit ihåg sitt lösenord och polisen kunnat kontrollera de krypterade loggnings- filerna så hade det eventuellt bekräftat hans version. Hovrätten menade att det var för många indicier som pekade mot honom, bland annat det att åklagaren kunde visa att en användare med PP:s identitet hade varit inne och läst filerna. Den sammantagna bevisningen gjorde att Hovrätten dömde PP för dataintrång trots att polisen aldrig kunde dekryptera filerna. PP dömdes till villkorlig dom jämte skadestånd till de drabbade mellan 2 768 kr till 93 480 kr beroende på vilken skada universiteten hade orsakats.

Lagstöd

Enligt 8 kap 8§ 1 st 2p brottsbalken. Detsamma skall gälla om någon utan tillgrepp, genom att anbringa eller bryta lås eller annorledes, olovligen rubbar annans besittning eller ock med våld eller hot om våld hindrar annan i utövning av rätt att kvarhålla eller taga något.

Enligt 8 kap 8§ 2 st brottsbalken. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst två år.

5.4 Tjänstefel i samband med straffprocessuella åtgärder

Bakgrund

En åklagare (NN) var förundersökningsledare vid ett misstänkt upphovsrättsbrott hösten 1998. I detta brott var brottsmisstanken att en person (RA) olovligen kopierat dataspel och sedan sålt kopiorna. I samband med utredningen framkom det att den misstänkte hade pengar på ett konto, så NN begärde hos banken att kontot skulle spärras för uttag. NN ansåg att detta kunde säkerställa framtida eventuella skadestånd för målsägaren. Vidare menade NN att pengarna troligen var ersättning för sålda, olagligt kopierade dataspel. Åklagaren beslagtogs även datorer, hårddiskar och annan utrustning. Det intressanta i detta fall är att NN senare blir åtalad för tjänstefel pga att hon enligt den drabbades ombud inte hade lagstöd för åtgärden att spärra den misstänktes, senare dömda brottslingens konto.

Tingsrättens bedömning

Åklagaren bestred inte i sak det inträffande utan

... har vitsordat de faktiska omständigheterna som anges i första stycket i gärningsbeskrivningen, men bestrider ansvar.⁶⁶

NN menade att det var en laglig möjlighet att som utredningsåtgärd begränsa den misstänktes möjlighet att disponera pengarna som fanns på kontot. Åtgärden var antingen inte av sådan art att det var tjänstefel, eller så skulle pga proportionalitetsprincipen⁶⁷ NN vara fri från ansvar. Att pengarna kunde inte disponeras av RA var en sådan ringa skada för RA. Totalt var pengarna låsta cirka sex månader och beloppet var knappt 13 000 kr. NN hävdade att skälen för att kontot spärrades var för att

⁶⁶ Sundsvalls Tingsrätt målnr B 231-00

⁶⁷ Med proportionalitetsprincipen menas att straffet skall stå i proportion till brottet.

säkerställa målsägarens anspråk på skadestånd, samt att den misstänkte även kunde misstänkas för brott i näringsverksamhet. Lagstöd för detta skulle då bli 36 kap 1§ 2§ och 4§ brottsbalken.

Nu var det så att det inte hade framkommit några faktiska skadeståndsanspråk, och utredningen gällde misstanke om brott mot upphovsrättslagen. Så tingsrätten skriver i sin motivering att åklagarens beslut om kontospärr saknar laglig grund och att det:

” ... inom ramen för straffprocessuella tvångsmedel eller annan grund förelegat lagliga möjligheter att begränsa RA dispositionsrätt över medel på kontot. RA har därmed varit berövad dispositionsrätt över medlen på kontot under tiden som angivits i gärningsbeskrivningen utan någon rättslig grund därför förelagt”

Tingsrätten skriver i sin dom att 27 Kap 1§ 1 st rättegångsbalken inte kan vara tillämplig i detta fall, eftersom det aldrig var aktuellt att RA:s konto skulle tas i beslag. Vidare anser tingsrätten att eftersom NN måste vara väl insatt i vilka tvångsmedel som är tillåtna och med det som övrigt framkommit i målet kan inte gärningen bedömas som ringa, utan det är tjänstefel enligt 20 Kap 1§ brottsbalken. Något annat straff än böter är inte aktuellt utan NN döms till 30 dagsböter á trehundra kronor samt att betala 300 kr till brottsofferfonden enligt lagen (1994:419).⁶⁸

Överklagan till Hovrätten

Åklagaren överklagar till Hovrätten och yrkade att åtalet skall ogillas eller i annat fall få påföljdseftergift. Bifalles något av dessa yrkanden, yrkas även att befrias från ålagd betalningsskyldighet. Både i tingsrätten och Hovrätten är JO motpart och JO bestred ändring av tingsrättens dom. Hovrätten klarlägger mer vad som skulle ha gjorts efter att NN begärt kontospärren. Enligt reglerna i 26 kap rättegångsbalken måste åklagaren

⁶⁸ Den som döms för ett eller flera brott skall, om fängelse ingår i straffskalan för något av brotten, i domen åläggas att betala en avgift på 300 kr (numera 500 kr).

för att kunna säkerhetskälla ett eventuellt skadeståndsanspråk, inom fem dagar efter begäran om kontospärren ansökt om kvarstad till rätten. För att kunna göra en sådan ansökan krävs att målsägaren anmält att han har skadeståndsanspråk, och en sådan anmälan fanns inte i det aktuella målet. I Hovrätten beskrev NN att initialt i förundersökningen hade denne fått indikationer från speltillverkarnas intresseorganisation MDTS⁶⁹ att de hade för avsikt att begära miljonbelopp i skadestånd. NN hade föresats att ansöka om kvarstad hos tingsrätten men av olika orsaker föll det mellan stolarna. MDTS bestämde sig emellertid att avvakta på en dom där en medgärningsman till RA åtalades för brott mot upphovsrättslagen. Samtidig som detta mål avgjordes så pågick en civilrättslig process mellan MDTS och flera piratkopierare där bl a RA ingick, skadeståndsanspråket var på flera miljoner. (Vi har inte tagit del av utgången i denna process). Trots det gör Hovrätten samma bedömning som tingsrätten att det inte fanns någon laglig grund för NN att begära kontospärren. Hovrätten skrev i sin dom⁷⁰ att NN har i detta fall varit oaktsam i sin myndighetsutövning och att gärningen inte kan bedömas som ringa, och därför inte kan undgå ansvar för tjänstefel. Hovrätten fastställer tingsrättens dom tjänstefel 2001-10-24. I sitt eget mål "vann" NN och den misstänkte blev dömd för upphovsrättsbrott.

Lagstöd

Enligt 20 kap 1§ brottsbalken Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften skall dömas för tjänstefel till böter eller fängelse i högst två år. Om gärningen med hänsyn till gärningsmannens befogenheter eller uppgiftens samband med myndighetsutövningen i övrigt eller till andra omständigheter är att anse som ringa, skall inte dömas till ansvar.

⁶⁹ Multimedia, Dator- och TV-spel, finns på www.MDTS.se tillgänglig 2007-12-18

⁷⁰ Hovrätten för nedre norrland, Rotel 21, B 298-000.

Enligt 36 kap 1§ 1st brottsbalken *Utbyte av brott enligt denna balk skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott, om mottagandet utgör brott enligt denna balk; i stället för det mottagna får dess värde förklaras förverkat.*

Om inte annat är särskilt föreskrivet, skall bestämmelserna i första stycket också tillämpas i fråga om utbyte av brott och ersättning för kostnader i samband med brott enligt annan lag eller författning, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år. Lag (2005:283).

Enligt 36 kap 2§ 1 st brottsbalken *Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna balk får förklaras förverkad, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna balk, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling.*

Enligt 36 kap 4§ 1 st brottsbalken *Har det till följd av ett brott som är begånget i utövningen av näringsverksamhet uppkommit ekonomiska fördelar för näringsidkaren, skall värdet därav förklaras förverkat även när det inte följer av 1 eller 2 § eller annars är särskilt föreskrivet.*

Enligt 27 Kap 1§ 1 st rättegångsbalken *Föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag*

Enligt 29 kap 5§ brottsbalken *Vid straffmätningen skall rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta*

- 1. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada,*
- 2. om den tilltalade efter förmåga sökt förebygga eller avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet,*
- 3. om den tilltalade frivilligt angett sig,*
- 4. om den tilltalade förorsakas men genom att han på grund av brottet utvisas ur riket,*
- 5. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av eller om det finns grundad anledning anta att han kommer att drabbas av avskedande eller uppsägning från anställning eller av annat hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning,*
- 6. om den tilltalade till följd av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde,*
- 7. om en i förhållande till brottets art ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks eller*
- 8. om någon annan omständighet föreligger som påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar.*

Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet. Lag (1988:942).

Enligt 29 kap 6§ brottsbalken Är det med hänsyn till någon sådan omständighet som avses i 5 § uppenbart oskäligt att döma till påföljd, skall rätten meddela påföljdseftergift. Lag (1988:942).

5.4.1 Anmärkning

I Vetlanda kommun var det en tjänsteman som var misstänkt för tjänstefel i det uppmärksammade "fallet Louise", som gällde en ung flicka som i flera år levde i misär med sin psykiskt sjuka pappa som även våldtog flickan. Social tjänsten missade helt detta trots flera utredningar, och flickan fick bo kvar hos pappan.

Nu har åklagaren Stefan Edwardson lagt ner undersökningen han bedömer att det inte var tjänstefel eftersom de inte är uppsåtliga.

Sammanfattning av beslutet enligt kommunens hemsida:⁷¹

Edwardssons bedömning är att NN borde ha låtit vidta ytterligare utredningsåtgärder beträffande "Louises" situation. Hans felbedömning i denna del utgör emellertid inte mot hans förnekande ett straffbart åsidosättande av vad som vid myndighetsutövning gällt för hans tjänst. Av särskild betydelse för NN bedömning i denna del är att det då inte varit känt några omständigheter om att "Louise" varit utsatt för sexuella övergrepp av fadern. Vidare saknas detaljerade lagföreskrifter och centrala anvisningar om aktuell typ av utredning. Det kan konstateras att även om det i efterhand visat sig vara otillräckliga har Socialtjänsten i Vetlanda låtit vidta en rad utredningsåtgärder i samband med de anmälningar som inkommit angående "Louise."

Brott kan inte styrkas. Förundersökningen läggs därför ned.

Vi återkommer till detta under diskussionen i slutet på uppsatsen.

⁷¹ www.vetlanda.se tillgänglig 2007-12-13 (Demokrati & kommun, Kris & säkerhet, Särskilda händelser)

5.5 Återskapande av raderat material

Bakgrund

Vi har även tagit del av en dom från Högsta domstolen. Målet handlade om mord och försök till mord samt anstiftan till mord och anstiftan till försök till mord. De olika instanserna var Uppsala tingsrätt (från juli 2004),⁷² överklagad dom i Svea Hovrätt (från nov 2004),⁷³ och slutligen Högsta domstolen (från jan 2005).⁷⁴ I åtalet mot HF och SS fanns dels åtalspunkten 1 (enbart HF) som handlade om första hustruns död. HF blev friad från mord eftersom brott inte kunde styrkas.

De övriga åtalspunkterna som senare ledde till fällande domar var:

- Åtalspunkt 2. Försök till mord (SS) och anstiftan till mord (HF) på AF.
- Åtalspunkt 3. Mord (SS) och anstiftan till mord (HF) på AF.
- Åtalspunkt 4. Försök till mord (SS) och anstiftan till mord (HF) på DL.

Skadestånd utdömdes på belopp mellan 11 200 kr och 315 652 kr.

Bevisning

Detta är ett rättsfall som visar hur en gärningsman blir fälld fast han personligen inte utför gärningarna. Vi har valt att belysa vikten av de beslagtagna bevisen i detta fall. Polis och åklagare upptäckte bevis via beslag som fällde HF, vilken planerade gärningarna, och SS som utförde gärningarna. Återskapandet av raderad kommunikation visade sig vara det absolut viktigaste beviset i detta mål för att fälla HF för anstiftan för försök till mord och anstiftan till mord.

⁷² Uppsala Tingsrätt, Rotel 26, målnr: B 73-04

⁷³ Svea Hovrätt, avd 10, Rotel 1005, målnr: B 6665-04

⁷⁴ Högsta Domstolen, avd 1, målnr: B 5046-04

Det intressanta i denna dom är hur utförligt och noggrant i detalj SS:s muntliga återgivning var av händelser i form av telefonsamtal och sms-meddelanden. Hur hon uppfattade att hennes uppgift att döda DL och AF - tider och platser stämde med de uppgifter som kom fram vid polisens granskning av SS och HF sms-meddelanden och telefonlistor. SS förklaringar hur hon hade gått tillväga vid användningen av revolvern och var hon gömde revolver, kulor, patroner, hylsor, metallrör och kläder efter användandet, bekräftades av polisen efter kontroll av SS:s fingeravtryck, spår på platserna och hennes kläder. AF:s dagbok lästes, dvs ägdes av HF:s andra hustru och HF:s dator genomgicks. På SS:s mobiltelefon fann polisen ett flertal raderade sms-meddelanden som återskapades och härleddes till hur brotten hade uppstått. Polisen hade tagit hjälp av specialprogramvara för att se vad som fanns på SS:s SIM-kort. Av domen framgår återskapade sms-meddelanden. En annan viktig bevisning i detta mål var HF:s skickade e-postmeddelande från 2001 och ett anonymt brev från 2003 om att AF skulle dö. HF förklarade att han inte vaknade vid skottlossningen fast han sov i rummet intill där AF dog och trots att han var van att vakna till mobiltelefonens ljud. Därför gjorde polisen även provskjutning för att ta reda på ljudstyrkan i HF:s hus. Slutsatsen av dessa uppgifter var att de ledde till att HF och SS kunde fällas till ansvar på respektive åtalpunkter.

Beslag

Plastpåse från gärningsplatserna innehållande SS:s fingeravtryck, SS:s kläder från gärningarna, revolver med kulor, patroner, hylsor och metallrör har identifierats av polisen och konstaterades tillhöra detta fall. Dessa förverkades i domen. Mobiltelefoner tillhörande SS och HF med respektive SIM-kort, telefonlistor mellan HF och SS, AF:s dagbok samt HF:s dator. Dessa förverkades i domen.

Lagstöd

Enligt 3 kap 1§ brottsbalken *Den som berövar annan livet, dömes för mord till fängelse i tio år eller på livstid.*

Enligt 3 kap 11§ brottsbalken *För försök eller förberedelse till mord, dråp, barnadrap eller sådan misshandel som ej är ringa, så ock för stämpling till mord, dråp eller grov misshandel eller underlåtenhet att avslöja sådant brott dömes till ansvar enligt vad i 23 kap stadgas. Lag (1991:679).*

Enligt 23 kap 1§ brottsbalken *Har någon påbörjat utförandet av visst brott utan att detta kommit till fullbordan, skall han i de fall särskilt stadgande givits därom dömas för försök till brottet, såframt fara förelegat att handlingen skulle leda till brottets fullbordan eller sådan fara endast på grund av tillfälliga omständigheter varit utesluten.*

Straff för försök bestämmes högst till vad som gäller för fullbordat brott och må ej sättas under fängelse, om lägsta straff för det fullbordade brottet är fängelse i två år eller däröver.

Enligt 23 kap 4§ brottsbalken *Ansvar som i denna balk är föreskrivet för viss gärning skall ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även annan som främjat denna med råd eller dåd. Detsamma skall gälla beträffande i annan lag eller författning straffbelagd gärning, för vilken fängelse är föreskrivet.*

Den som inte är att anse som gärningsman döms, om han har förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det.

Varje medverkande bedöms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom till last. Ansvar som är föreskrivet för gärning av syssloman, gäldenär eller annan i särskild ställning skall ådömas även den som tillsammans med honom medverkat till gärningen.

Vad som sägs i denna paragraf skall inte gälla, om något annat följer av vad för särskilda fall är föreskrivet. Lag (1994:458).

5.6 Fildelning av barnpornografi

Bakgrund

Vi har tagit del av en dom från Högsta domstolen angående barnpornografibrott. De olika instanserna var Uppsala tingsrätt (från maj och september 2001),⁷⁵ överklagad dom i Svea Hovrätt (från december 2002),⁷⁶ och Högsta domstolen (från juli 2003).⁷⁷ Målet handlar om en man född 1973 (MF) som haft intresse av såväl eget ägande av barnpornografiska bilder som att sprida och överlåta sådana bilder till 15-20 personer via ett sk chatt program (ICQ) på Internet. MF erkänner att han haft totalt 2 195 datafiler med barnpornografiska bilder, varav 74 var filmsekvenser som fanns vid datorbeslaget den 14 juni 2000. MF sände 77 datafiler till en och samma person, innehållande bilder och videosekvenser, samt spred ett okänt antal barnpornografiska bilder. Spårningsbeslut från telefonbolag, samt chatt och bildöverföringsutskrift (ICQ-logg) mellan MF och annan person, granskades för att fastställa MF:s verksamhet. För att kunna fälla den misstänkte måste polisen gå igenom samtliga bilder som personen kan väckas åtal för och därefter bedöma vilken typ av bilder det är, barnpornografi eller dylikt. Antalet bilder har betydelse för straffvärdet.

En mycket intressant notering i denna dom är att tingsrätten fann att straffvärdet var brott av normalgraden, från sex månaders fängelse. Detta med tanke på antalet bilder samt att bilderna visade övergrepp på barn samt att bilderna användes vid byteshandel över Internet. Tingsrätten ansåg att det inte fanns skäl att döma till fängelse eftersom det inte var

⁷⁵ Stämningsansökan Uppsala Tingsrätt, dnr C-3-3097-00 org.kod: 501A samt målnr B 1792-01.

⁷⁶ Svea Hovrätt, Avd 08, Rotel 34, målnr B 6977-01

⁷⁷ Högsta Domstolen, målnr B 112-03

fråga om ett artbrott. MF var tidigare endast straffad för en trafikförseelse varför påföljden endast blev villkorlig dom och högt bötesstraff. Hovrätten delade tingsrättens bedömning. Beslag och föreskrift om sekretess skall bestå.

Artbrott

Artbrott avses när ett brott är av sådan dimension att fängelse skall utdömas.⁷⁸ Artbrottsdefinitionen kom via påföljdsbestämningsreformen 1989, "av hänsyn till allmän laglydnad". Artbrott bedöms från brottstyp till brottstyp, någon färdig lista finns inte utan lagstiftaren kan använda sig av allmänpreventiva hänsyn. Det innebär att lagstiftaren har möjlighet att vid mycket stora utvidgningar av viss kriminalitet som är väldigt diffus att spåra kunna skapa nya varianter av artbrott för att bekämpa brottsligheten omedelbart fast inte straffvärdet är speciellt högt. Har dessutom flera brott begåtts av samma person ökar risken ännu mer för ett fängelsestraff.⁷⁹

Högsta Domstolen anser att då det inte finns någon klar linje mellan grovt barnpornografibrott och brott av normalgraden i betydelse för straffvalet, borde utrymmet vara större inom det där inget fängelse ges som påföljd. Brottets omfattning och omständigheter i övrigt fick vara vägledande ifall fängelsestraff skulle utgå eller inte. MF:s spridning av datafiler klassades som liten skala, med tanke på hans kundkrets och dagens rådande IT-samhälle kunde kundkretsen och materialstorleken vara betydligt större. Påföljden blev villkorlig dom och dagsböter, (120) å (150) kr.

⁷⁸ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Artbrott>, tillgänglig 2007-12-17.

⁷⁹ www.regeringen.se/content/1/c4/11/71/37c9e60e.pdf sid. 113-114. tillgänglig 2007-12-17.

Beslag

Beslaget av MF:s uppvisande av bilder som skickats till annan person ska bestå i målet. Datoranvändande är i dominerande del styrkt till brottsliga sammanhang varvid MF:s dator förverkades enligt 36 kap 2 § brottsbalken.

Lagstöd

Enligt 16 kap 10a§ 1 st 2 och 5p brottsbalken

Den som:

1. 1. *skildrar barn i pornografisk bild,*
2. 2. ***sprider, överlåter, upplåter, förevisar eller på annat sätt gör en sådan bild av barn tillgänglig för någon annan,***
3. 3. *förvärvar eller bjuder ut en sådan bild av barn,*
4. 4. *förmedlar kontakter mellan köpare och säljare av sådana bilder av barn eller vidtar någon annan liknande åtgärd som syftar till att främja handel med sådana bilder, eller*
5. 5. ***innehär en sådan bild av barn***

döms för barnpornografibrott till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Med barn avses en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden och omständigheterna kring den, är under 18 år. Den som i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte av oaktksamhet sprider en sådan bild som avses i första stycket, döms som sägs där.

Är brott som avses i första stycket att anse som grovt skall dömas för grovt barnpornografibrott till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om det har begåtts yrkesmässigt eller i vinstsyfte, utgjort ett led i brottslig verksamhet som utövats systematiskt eller i större omfattning, avsett en särskilt stor mängd bilder eller avsett bilder där barn utsätts för särskilt hänsynslös behandling. Förbudet mot skildring och innehav gäller inte den som tecknar, målar eller på något annat liknande hantverksmässigt sätt framställer en sådan bild som avses i första stycket, om bilden inte är avsedd att spridas, överlåtas, upplåtas, förevisas eller på annat sätt göras tillgänglig för andra. Även i andra fall skall en gärning inte utgöra brott, om gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig. Lag (2005:90).

Enligt 30 kap 4§ brottsbalken *Vid val av påföljd skall rätten fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Därvid skall rätten beakta sådana omständigheter som anges i 29 kap 5 §.*

Som skäl för fängelse får rätten, utöver brottslighetens straffvärde och art, beakta att den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott. Lag (1988:942).

Enligt 36 kap 2§ brottsbalken Egendom som använts som hjälpmedel vid brott... må förklaras förverkad, om det är påkallat till förebyggande av brott eller eljest särskilda skäl föreligga.

5.7 Vad säger JO och JK

Tidigare beskrev Camilla och Larsa i en B-uppsats i straffprocessrätt⁸⁰ några ärenden som JO och JK behandlat, och sammanfattningsvis kan sägas att:

Det kan ibland krångla för den drabbade att få ut sin egendom och då handlar det ofta om felaktig myndighetshantering. I de fall som vi undersökt där JK har utrett ifall den drabbade skall få skadestånd pga beslag, är det ytterst ovanligt att den drabbade får gehör för sitt yrkande. Om skadestånd tillerkänns beror det oftast på felaktig myndighetsutövning, enligt vad vi kom fram till i vår undersökning av rättspraxis.

Vi vill bara uppdatera läsaren på ett nytt intressant fall från JK.⁸¹

JK får en anmälan som handlar om hur rättsväsendet agerade när det blev känt att Socialdemokratiska partiet hade blivit utsatt för dataintrång, initialt misstänktes folkpartiet. Anmälaren pekade på att det år 2005 varit 627 polis anmälningar gällande dataintrång, av dessa ledde 13 till strafförelägganden och 10 till åtal. Anmälaren menar att det blev för stora proportioner av just detta dataintrång och insinuerade att rättsväsendet inte hade gjort utredning om det inte varit för att just regeringspartiet var angripet.

JK sammanfattade anmälan så här:

1. *Agerade polis och åklagare på ett professionellt sätt i samband med mottagandet av Socialdemokraternas polisanmälan?*
2. *Borde åklagaren med hänsyn till det nära förestående riksdagsvalet ha avvaktat med att besluta om förundersökning och husrannsakan?*
3. *Borde Rikskriminalpolisen ha delegerat ärendet till en lokal polismyndighet?*

⁸⁰ Rätten att beslagta egendom, Mittuniversitetet, Institutionen för samhällsvetenskap, 4 juni 2007

⁸¹ JK 4128-07-21

4. *Förekom det oriktiga påtryckningar från Rikspolischefen, Rikskriminalpolisen eller Säkerhetspolisen gentemot åklagaren?*
5. *Lät sig åklagare och polis medvetet eller omedvetet påverkas av att polisanmälan gjordes av det dåvarande regeringspartiet?*
6. *Agerade företrädare för Polisen, Säkerhetspolisen eller Åklagarmyndigheten i övrigt olämpligt under förundersökningen?*
7. *Var det fel av åklagaren att väcka åtal?*

Finns det skäl för Justitiekanslern att granska ärendet närmare?

JK går systematiskt igen alla punkter och konstaterade bland annat:

”Myndigheterna måste undvika att agera så att de ger politiska fördelar åt något parti framför andra. Och det gäller särskilt i känsliga politiska situationer. Samtidigt måste naturligtvis myndighetsansvaret sättas främst. Polisen kan sålunda inte, exempelvis, avstå från en annars befogad insats därför att den riskerar att få politiska konsekvenser.”

JK hade även tagit del av Stockholms tingsrätts dom⁸² den 27 april 2007 där några faktiskt blev fällda för dataintrång och han gör bedömningen att alla parter har handlat korrekt, och det således inte finns något fog för JK att komma med någon kritik eller inhämta andras synpunkter: JK avslutar med orden:

”Sammanfattningsvis gör jag sålunda bedömningen att det inte finns tillräckliga skäl att remittera ärendet till de berörda myndigheterna eller att gå vidare i saken på något annat sätt.”

⁸² Stockholms Tingsrätt, målnr B 19611-06

5.8 Internationellt

Bakgrund

I vår uppsats ville vi gärna göra en reflektion över förhållanden utanför Sveriges gränser. Vi läste i medierna att det kom indikationer ifrån USA om att Sverige borde se över fildelningssajten Pirate Bay, men så var inte fallet. Därifrån fick vi vårt intresse om att jämföra svenska domar och dess skadeståndsanspråk med liknande i USA. Vi insisterade ändå på vårt beslut att det kunde vara av intresse att se jämförelsen.

Metod

Informationssökningen om USA började med flertalet timmars arbete som snabbt övergick till dagar och veckor. Vi hade flera kontakter, både personliga och via mail med ansvarig personal på Mittuniversitetets bibliotek över ämnet Rättsvetenskap För att komma in i det Amerikanska rättsystemet, bör sökandet ske utifrån vilken typ av mål som önskas. Vilken domstol det framförallt handlar om bör vetas för att ha en chans att hitta målen. Detta bekräftas av en person som tidigare tjänstgjorde som lokaldomare i en federal domstol i Minnesota, USA. J berättade angående sin domstolstjänst, att hon var vald av folket i hennes kommun. Den heter Municipal Court Judge, för hennes typ av domstolstjänst behövs ingen juridisk bakgrund. Däremot krävs en vidareutbildning tre gånger om året.⁸³

Utav de hemsidor vi fann var ingen av dem heltäckande eller fullständiga, vilket troligen beror på att de tillhandahåller gratis information. För ytterligare information finns en betaldatabas där debitering sker per timme att tillgå, men det är inget som Mittuniversitetets bibliotek abonnerar på.

⁸³ E-post 2007-12-19 11:55

Vi tordes inte ens spekulera i hur stor kostnad det skulle bli för oss. Därigenom blir möjligheten om att finna det vi söker mycket oviss. I detta skede valde vi därför att avstå en fortsatt fördjupning. Däremot finner vi att det skulle vara mycket intressant ämne att forska kring.

Rättsfall från USA

Första fildelningsrättegången i USA är nu avslutad, publicerad 071005. Jammie Thomas, en ensamstående tvåbarnsmor från Minnesota är den första misstänkta fildelare i USA som blivit skyldig att erlägga 222 000 US dollar (ca 1,5 miljoner kronor) i böter. Jammie var den första misstänkta fildelare av 26 000 stämningsansökningar i USA som förlorade i rätten när hon avstod att betala en förlikning på 3 000 kr. Tvåbarnsmamman delade med sig 24 låtar från fildelningstjänsten KazNN år 2005. Skivindustrin RINN (Recording Industry Association of America) påpekar att det är olagligt att ladda ner och dela låtar vidare, enligt Richard Gabriel, advokat från RINN. Här tänkte vi i första hand jämföra olika sätt att straffa den enskilde, det finns indikationer på att det döms ut väsentligt högre skadestånd i t ex USA. Det finns risk att även vi får den utvecklingen i Sverige.⁸⁴

Skillnader i skadestånd

I USA-fallet med Jammie Thomas så finns vid skillnad jämfört med den svenska lagstiftningen. I USA så är det större skadestånd än i den svenska lagstiftningen. Hon fälldes i USA för att ha fildelat 24 låtar.

⁸⁴www.svd.se/nyheter/inrikes/fildelning/artikel_288548.svd tillgänglig 2007-10-22

6. Analys

Genom att ha tagit del av ett relativt omfattande material i vårt ämne "problem vid beslagtagande av egendom" så har vi förstått att det finns en hel del problem som kan försvåra en utredning. När vi ser närmare på beslag i IT-miljö så finner vi att det ofta går straffprocessuellt rätt till. När det ibland vill sig illa så händer det att det blir oavsiktliga fel och brister vid hanteringen av den beslagtagna egendomen. Vi delar upp problemen i tre olika kategorier:

Tekniska problem

Hit hör t ex möjligheten för den misstänkte att kryptera och radera information. Vi tror att svårigheterna kommer att öka när polisen ska utreda beslagtagna IT-relaterade utrustningar. Dagens krypteringsprogram är så avancerade att de i princip inte går att knäcka. För att polisen överhuvudtaget skall ha en möjlighet att knäcka dagens nya krypteringsproblem krävs det en osedvanlig god datorkapacitet och oerhört mycket tid. SMS- och telefontrafik kan också krypteras eller styras runt, allt för att försvåra möjligheten att säkert säga vem som gjort vad och från vilken telefon.

Formella problem

Åklagaren måste följa alla lagar och förordningar så att det inte blir rättsosäkert eller för mycket olägenhet för den drabbade vid beslagtagande av egendom. Det är enligt vår mening ovanligt att en tjänsteman döms för tjänstefel enligt 20 kap 1§ brottsbalken. Inte desto mindre finns det en åklagare som blev dömd för det. Rent allmänt kan sägas att det är mycket svårare att få någon fälld för underlåtenhet än för en aktiv handling.

Domstolar anser oftast att det är svårare att lägga någon till last att de inte gjort något. Det är lättare att säga "det här gjorde du och det skulle du inte ha gjort - än att säga du gjorde ingenting, men du borde ha gjort så här." Annars brukar det vanligaste formella felet vara att det tar tid att återfå sin egendom. Det är i utgångspunkt från detta intressant att i Pirate Bay fallet har både JK och JO kommit fram till att inget formellt fel begåtts avseende tidsaspekten. Inte heller när någon utomstående försöker påverka utredningen som i fallet med dataintrång mot Socialdemokratiska partiet, anser JK att rättsväsendet gjort något fel.

Mänskliga problem

Hit hör alla andra fel, t ex att det beslagtagna kommer bort, en oskyldig person har sin dator på fel plats vid fel tid, eller att en misstänkt ej har brottslig information i sin dator utan det är information av källskyddskaraktär. Vi menar att rättsväsendet inte kan lastas för att t ex en journalist har materiel i sin dator som han menar måste vara skyddad av yttrandefrihetsgrundlagen.

Internationell jämförelse

Vi har haft en intention att undersöka hur det förhåller sig med problem med beslag av datorer internationellt och tänkte undersöka ett fildelningsmål som vi läst om i pressen för att se hur det förhåller sig. Här stötte vi tyvärr på problem då det visade sig att det amerikanska rättssystemet inte fungerar på samma sätt som det svenska. Varje delstat i USA har sina egna regler och principer, därför är det så svårt att hitta någon lämplig information. Ett annat problem vi stötte på är att de använder sig av betaldata-baser.

7. Diskussion

Problem kan uppstå när beslagtagande av egendom genomförs av polisen vid en brottsutredning. Detta kan tyvärr många gånger tredje man bli drabbad av, vilket oskyldiga får tåla för att en brottsutredning ska kunna gå framåt. Detta är en uppgift som polis och åklagare ständigt får överväga vid beslag. Samtidigt inser vi att om inte rättssamhället fungerade så här så skulle polisen få svårt att ta fram relevant bevisning vid brott. Alternativet är att se brottslingar komma undan lagen.

När det gäller genomförande av beslag så anser vi, precis som JO, att medborgarna i vårt samhälle måste "tåla lite" för att kunna få ett bra och fungerade rättsamhälle. För polis och åklagare är det alltid en fråga om bevisbörda och att få fram bra bevisning ständigt och jämt är en balansgång på en skör lina.

Intressant är att se att Domstolsverket bestämt sig för att genomföra ett utbildningsprojekt för blivande domare. I det projektet finns många intressanta delar, såsom att framtidens domare behöver ha olika infallsvinklar och att inte alla domare är "stöpta" i samma form. Framtidens IT-utveckling för med sig mycket nytt in i vårt rättssamhälle och detta har nu Domstolsverket tagit fasta på i sitt utbildningsprojekt.

I fallet med journalisten TS så kommer den tekniska utvecklingen och den mänskliga aspekten in. TS misstänks för att ha tagit emot mutor i sin egenskap av journalist på ett Medieföretag. Här kommer problemet upp med beslaget av hans personliga dator, där han även förvarade källskyddat material. TS och TV4 ansåg att polisen borde lämna igen datorn pga av det källskyddade materialet. Vår fundering blir istället,

borde TS inte ha sett till, att spara sitt källskyddade material på annat sätt? Vi anser att TS borde spara sina källskyddade arbeten på annat vis, t ex kryptering eller sparat dessa på CD-skivor. En annan viktig fråga är: skulle inte TS vara mer orolig ifall det källskyddade materialet blev stulet och kom i orätta händer än att det är som idag, att det förvaras hos polisen? En annan tanke är, finns det andra saker som gör att TS handlar så här? Kan det finnas ett bakomliggande hot med i bilden som gör att TS tar på sig ett sådant här uppdrag? Frågorna och funderingarna blir många och här kommer flertalet problem fram som nog måste vägas in när polis och åklagare utreder ett brott av den här typen. Mycket intressant är även det beslut som Justitiekanslern tog så sent som den 19 december 2007 i fallet med TS. JK föreslår en lagreglering för att lagstiftningen skall bli tydligare i den typen av rättsfall.

I målet med Pirate Bay finns ännu en dimension, den med att åklagaren normalt inte kan tillgripa husrannsakan enligt 28 kap 1§ rättegångsbalken. Det blir tydligt att å ena sidan behöver åklagaren genomföra en husrannsakan för att säkra bevisning. Å andra sidan krävs det egentligen ett brott som kan leda till fängelse, för brott mot upphovsrätten 2§ och 53§ första st upphovsrättslagen för att få genomföra en husrannsakan. I fallet med Pirate Bay målet kan åklagaren stödja sig på den stora omfattningen av fildelning. Detta fall kan nästan ses som en industri. Det här målet kommer att ta väldigt lång tid att utreda. Redan nu har det gått drygt 1 ½ år och ännu har inget åtal väckts. Tidigast i januari kan vi räkna med att ett åtal är väckt och helt otroligt är inte att det kommer att behövas ännu mer tid för Håkan Roswall innan åtalet står klart, även om stora delar av de datorer som beslagtogs har återlämnats.

I samband med hanteringen av bevis så finner vi att det oftast går straffprocessuellt rätt till, både specialist- och teknikkrävande arbeten behövs för att fastställa bevis. En fråga som vi initialt ställde oss var om det går att särskilja olika problem vid beslag och det menar vi, att det kan vi göra. Vi benämner ett av dessa problem som "tekniska problemet".

Ett mycket konkret fall är när en polis beslagtar en dator, för att undersöka om det finns någon olaglig information i datorn, t ex barnporrbilder eller om det på hårddisken finnas någon logg-fil som visar vad användaren gjort. Vi observerar att det blir två olika problem här: Först, vad finns det på datorn? Sedan, vem har lagt dit det? Vi har inte undersökt identitetsproblemet i denna uppsats utan fokuserat oss på beslagsproblematiken.

Om den beslagtagna datorns hårddisk har krypterad information, blir det stora problem för utredaren. En krypterad fil med lösenord kan i princip bli omöjligt att läsa. Lösenordet "Min_ka9%tt" (tänk: min katt med nio liv) innehåller 10 tecken eftersom vi använder oss både av stora och små bokstäver, siffror och specialtecken kan det bli fler än ofattbara 97 656 250 miljarder kombinationer. Och då blir det förmodligen som polismannen Leif Eriksson sa: om vi inte kan få fram lösenordet förhörsvägen så kommer solen att kallna innan vi ens är i närheten av att knäcka det.

Ett av problemen som gränsar till det tekniska är att polisen i dag inte kan spåra IP-adresser. Det har dels att göra med gällande lagstiftning och dels med teknik. Om det fanns loggfiler som sparade IP-nummer som t ex telefoner, där kan du se vem som ringer, skulle adressen kunna spåras. När det gäller IP-nummer på datorer måste utredaren be Internetleverantören lämna ut numret, vilket de normalt inte behöver göra i dag. Detta område

har regeringen aviserat att de önskar få ändring på. Regeringen har för avsikt att låta utreda frågan, att uppgifterna om IP-adresserna ska kunna lämnas ut även när polisen är i inledningsskedet av en utredning innan det finns någon skäligen misstänkt gärningsman. Det ska med andra ord kunna bli en spaningsmetod för att försöka ringa in misstänkta, enligt flera oberoende källor. Redan dagarna efter att regeringens planer blev kända har olika aktörer diskuterat i massmedia huruvida det är rätt metod. Vi tror att det kommer bli ganska omfattande diskussion om metoden, eftersom att om den kommer att genomföras blir det relativt integritetskänsligt. Frågan kommer i alla fall att bli tekniskt komplicerad. Redan i dag går det att antingen kapa andras datorer och utnyttja deras IP-nummer eller med hjälp av programvaror dölja sitt IP-nummer eller helt enkelt kliva in i ett bibliotek och låna en dator där. Vi har inte i vår undersökning sett någon lösning eller kommande förslag för att lösa det tekniska problemet. Vår fundering är om det kommer att bli en rättspraxis som bedömer att det är till den åtalades nackdel, att denne inte kommer ihåg sitt lösenord på krypterade filer på sin egen dator. Jämför vi med en felparkerad bil så är det ägaren som bär ansvaret. Lagen tar ingen hänsyn till vem som parkerat, utan ägaren bär fulla ansvaret. Även i skattelagstiftningen finner vi paralleller, att jag t ex glömt tagit upp någon beskattningsbar inkomst, friar inte mig från ansvar. Kanske detta är en väg för lagstiftningen att gå, att på något sätt kriminalisera glömska av lösenord för krypterade filer lika som lagstiftaren har gjort i Storbritannien. Regeringsutredningsdirektiv angående polisens möjlighet att ta del av IP-adresser bör ge utredaren möjlighet att göra en noggrannare utredning, fast det kommer enligt vår mening inte att lösa identitetsproblemet.

Vi har även granskat ett fall där en åklagare blev fälld i samband med ett beslag. Åklagaren hade glömt att häva en spärr på ett bankkonto. För denna relativa bagatellartade förseelse dömdes åklagaren till 30 dagsböter, vilket kan vara svårt att förstå när en tjänsteman vid Vetlanda kommun friades helt från ansvar när undersökningen lades ned hösten 2007. Socialtjänstemannen hade haft ansvar för hanteringen av en ung flicka som blev illa utsatt av sin far. Vi tolkar det så att inom rättsväsendet gäller andra normer, oklart varför.

I målet med återskapandet av raderat material konstaterar vi att trafik från telefoni och andra elektroniska avtryck kunnat styrkas med tider, händelser och aktiviteter som skett i det aktuella rättsfallet. Mycket intressant i detta mål var att vi kunde konstatera att HF ej blev fri från ansvar. HF dömdes för anstiftan till mord utan att själv ha utfört mordet och mordförsöken.

Utifrån det rättsfall vi fann från USA, kan vi utläsa att det finns skillnader i skadeståndsanspråken mellan Sverige och USA. Vi anser att rättsväsendet ifrån USA inte tar hänsyn till gemene mans inkomster utan dömer till skyhöga böter för att gynna t ex upphovsrättsägarna. Vi tror att om detta fall skett i Sverige, är det tveksamt till om Jammie Thomas ens fått några böter alls. Detta pga polisens bevis för ifall hon överhuvudtaget hade fildelat, storleken på Jammies verksamhet och övriga omständigheter.

Helt klart kan vi konstatera att delar av den lagtext som idag finns behöver ses över så att det inte ger möjligheter för brottsligheten att finna kryphål. Rättsväsendet måste idag inse att utvecklingen går väldigt fort fram och här gäller för lagstiftarna att skapa lagarna utefter den tekniska utvecklingen.

Framtiden

Till sist skall vi vilja uppmärksamma läsaren på några framtida intressanta fördjupningsområden:

- ✚ Hur kommer det att bli med rättspraxis när det gäller beslag där det finns källskyddade uppgifter?
- ✚ Kommer Sverige eller EU att följa Storbritanniens linje att kriminalisera "glömska av lösenord"?
- ✚ Hur ska polisen i framtiden kunna utreda misstänkta barnpornografibrott om hela materialet är krypterat?
- ✚ Hur blir det med polisens rättighet att erhålla tillstånd över datorernas IP adresser?
- ✚ Hur kommer det att se ut i framtiden med JK:s föreslagna lagändringar i samband med JK beslutet från den 19 december 2007?
- ✚ Hur kommer det att bli med den fortsatta kriminaliseringen av fildelningen i framtiden?
- ✚ Hur kommer möjligheterna att se ut för fortsatt återskapande av digitala bevis, t ex sms-meddelanden?

8. Sammanfattning

Denna uppsats tar sin utgångspunkt i 7 kap 1§ rättegångsbalken.

Föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag.

Vi har undersökt vilka problem som blir aktuella vid beslagtagande av egendom och gjort en huvudsaklig avgränsning mot IT-relaterade beslag. Dels har rättssamhället ett intresse av att utreda brott, dels har den enskilde medborgaren en rättighet att inte bli kränkt, och sedan måste hänsyn tas till tredje man. Vi har intervjuat tre olika medverkande i ett beslag som görs med stöd av 7 kap 1§ rättegångsbalken, vilka är åklagaren, polisen och en som drabbats av ett beslag.

Vidare har vi tagit del av några rättsfall för att se vilka olika problem som kan bli aktuella. Vi redovisar t ex det i media mycket uppmärksammade fallet om fildelningssajten Pirate Bay, samt fallet med TV4-journalisten och juristen Trond Sefastsson. I fallet Pirate Bay var det tredje man som ansåg sig drabbats och i TV4-journalistens fall, ansåg Sefastsson sig ha material som var källskyddat på den beslagtagna datorn.

Vi har också uppmärksammat ett fall där polisen har återskapat sms-meddelanden som blev en tung del i bevisningen.

När vi tittat närmare på barnpornografisk verksamhet kan brottets grad urskiljas genom att bla se på mängden bilder. Mängden bilder påverkar straffets omfattning. Använder en misstänkt brottsling t ex sig av

kryptering och lösenordsfiler så kan solen kallna innan polisen ens är i närheten av att knäcka koden.

Vi har även läst och redovisat några aktuella utlåtanden från Justitieombudsmannen och Justitiekanslern. T ex skriver JK i ett beslut den 19 december 2007 angående fallet Trond Sefastsson att det inte inleder någon förundersökning mot efterforskningsbeslutet. Hela beslutet presenteras i en bilaga.

Vi menar att det finns tre olika sorters problem vid beslag: Formella, mänskliga och tekniska, där vi ser det tekniska problemet som det svåraste att komma till rätta med.

Rättsväsendet gör vissa försök att minska problem vid beslag, t ex har Domstolsverket under 2007 startat ett projekt med en domarskola för att höja utbildningskvaliteten på domare. Regeringen har för avsikt att tillsätta en utredning för att se över polisens möjlighet till att få ta del av Internet användares IP-adresser.

9. Källkritik

Vid den här typen av arbeten med ett ämne som idag är oerhört tekniskt sker ständigt nya uppdateringar. Vår information kommer ibland ifrån material och tidskrifter som till viss del blir subjektivt. Vi har valt ändå att söka viss information i den litteraturen, då den ligger långt fram i den tekniska utvecklingen.

I samband med intervjuerna har det normalt inte varit några svårigheter. Utom när det gällde intervjun med en misstänkt person. Den intervjun fick vi genomföra genom hans advokat som mellanhand. Vi valde ändå att gå denna väg för att få möjlighet att ta del av en som drabbats av ett beslag.

10. Källförteckning

Offentligt tryck

SFS 1942:740

SFS 1960:729

SFS 1962:700

SFS 1991:1469

SFS 1974:152

SFS 1992:1685

Proposition 2006/07:66

JK JK, dnr 6372-07-31, 6373-07-31

JK, dnr 4611 – 4616-06-40, 5865-06-40

JK, dnr 4128-07-21

JO JO, dnr 2762-2006

Upphovsrättsförordningen 1993:1212

Internationella upphovsrättsförordningen 1994:193

Brott och brottsutredning i IT-miljö. Ds 2005:6

Riksdag & departement Tidningen Riksdag & Departement

B-uppsats: Rätten att beslagta egendom, Mittuniversitetet Institutionen för samhällsvetenskap av Camilla Nilsson & Larsa Nicklasson (2007).

Litteratur

Ekelöf P.O, (2006). *Rättegång tredje häftet 7:e upplagan*, Norstedts Juridik förlag

Fitger Peter, (2002). *Domstolsprocessen*, Norstedts Juridik förlag

Kronqvist Stefan, (2003). *Brott och digitala bevis*, Norstedts Juridik förlag

Agell/Malmström, (2007). *Civilrätt 20:e upplagan*, Liber

Stefan Melin, (2007). *Juridikens begrepp 3:e upplagan*, Iustus

Internet

Dagens nyheter	www.dn.se
Regeringen	www.regeringen.se
Sveriges Domstolar	www.domstol.se
Justitieombudsmannen	www.jo.se
Justitiekanslern	www.jk.se
Polisen	www.polisen.se
Sydsvenska dagbladet	www.svd.se
Tingsrätten i Stockholm	www.stockholmstingsratt.se
Sveriges radio Ekot	www.sr.se/Ekot
Computer Sweden	www.computersweden.idg.se
Säkerhets centret	http://sakerhet.idg.se
IT uppslagsverk	http://wiki.fz.se
IT uppslagsverk	www.pagina.se
IT uppslagsverk	www.ne.se
Post och telestyrelsen	www.testalosenord.se
Mot kommersiell sexuell exploatering av barn	www.ecpat.se
Rättsbanken	www.rattsbanken.se
Multimedia, dator & dataspel	www.MDTS.se
Vetlanda Kommun	www.vetlanda.se
IT uppslagsverk	sv.wikipedia.org
Out-law	www.out-law.com
Copyriot	www.copyriot.se
Tidningen Riksdag & Departement	www.rod.se
Matematiska institutionen	
Stockholms universitet	www.math.su.se
TV4	www.tv4.se

Rättsfall

- Källskyddat material: Stockholms Tingsrätt, Avdelning 6, Enhet 62,
målnr: B 19049-07
Svea Hovrätt, målnr Ö 7534-07 & Ö 7010-07
Högsta Domstolen, målnr Ö 4222-07 & Ö 4188-07
- Upphovsrättbrott: Stockholms tingsrätt, mål B-13301-06
- Dataintrång: Ångermanlands Tingsrätt Rotel 3 mål nr: B 622-03
Svea Hovrätt Rotel 10 mål nr: B 1819-07
- Tjänstefel: Sundsvalls Tingsrätt mål nr B 231-00
Hovrätten för nedre norrland, Rotel 21, B 298-000
- Återskapande av
raderat material: Uppsala Tingsrätt, Rotel 26, målnr: B 73-04
Svea Hovrätt, avd 10, Rotel 1005, målnr: B 6665-04.
Högsta Domstolen, avd 1, målnr: B 5046-04
- Barnpornografi: Uppsala Tingsrätt, dnr C-3-3097-00 org.kod: 501A
samt målnr B 1792-01
Svea Hovrätt, Avd 08, Rotel 34, målnr B 6977-01
Högsta Domstolen, målnr B 112-03
- Intervjuer** Kammaråklagare Chatrine Rudström
Poliskommissarie Börje Öhman
Polisinspektör Leif Eriksson
Advokat Bo Pargéus
Pargéus klient

Bilagor

Frågor till polis och åklagare:	
.....	Bilaga 1
.....	sid 1
Frågor till en som drabbas av beslagtagande av egendom	
.....	Bilaga 2
.....	
.....	sid 3
Justitiekanslerns beslut	
.....	Bilaga 3
.....	sid 4

Frågor till polis och åklagare:

Bilaga 1

Vi är tre studenter vid Mittuniversitetet som skriver en C-uppsats i rättsvetenskap som har arbetstiteln "Problem vid beslagtagande av egendom" där vi intervjuar en polis, en åklagare, och en "drabbad" kollar på JK och olika rättsfall mm. Tack genom Sara Wiström.

Hur går polis/åklagare tillväga vid beslagtagande av egendom? Vilka problem kan uppstå? Vad vill polis/åklagare veta – vad har det gemensamt? Mobiltelefon, dator, mp3, pan etc. Hur vanligt är det med beslagtagande av egendom? Speciella problem, vilka är de? Hur löses de brotten?

Fildelning

Beslagtagande av

dator

Mobil

Mp3

Pan

Osv.

Källskyddat material

Vad gör polis/åklagare med "överskottsbrott" som upptäcks vid genomgång av beslagtagen egendom t.ex. bokförings, barnpornografi osv. Beroende på vilken misstanke det fanns när beslaget gjordes av egendomen.

Gäller husrannsakan även vid sparad datainformation på en extern server?

T ex i Trond Sefastssons fall skulle även beslag göras av Tv4s server om misstanke finns att han även sparar information där?

Om det finns misstankar om undanlagd information, t.ex. bokföring i bankfack kassaskåp är det också mål för husrannsakan? Var går gränsen?

Hur förvaras beslagtagen egendom? Så att man inte behöver misstänka manipulering eller radering vid allvarliga och mindre allvarliga brott?

Hur går polis/åklagare tillväga när någon upptäcker krypterat och dolt material– hur löser polis/åklagare det? Hur vanligt är det med krypterad information.

Vilka åtalspunkter kan komma ifråga för att beslagstagande skall bli aktuellt?

Vilka lagar stöder polis/åklagare sig vanligen på?

Vilket är lägsta straffvärde för att kunna genomföra ett beslag?

Vilket Skadeståndsanspråket kan ställas? Hur ser det ut? Vilka är möjligheterna för att få skadestånd?

När det gäller mål med beslagtagna datorer, mp3 m.m. Kommer det ofta invändningar (från den misstänkte) då, om att informationen manipulerats av polisen, åklagaren eller annan?

Hur hanterar polis/åklagare den sortens invändningar? För någon loggbok över vad som gjorts, tillåts polisen (eller den som haft hand om mediet) vittna eller?

Har du någon annan viktig information som jag missat ställa frågor kring när det gäller detta område?

Frågor till en som drabbas av beslagtagande av egendom

Bilaga 2

Kort bakgrund

Vi är tre studenter vid MIUN som skriver en C-uppsats i rättsvetenskap som har arbetstiteln "Problem vid beslagtagande av egendom" där vi intervjuar en polis, en åklagare, och en "drabbad" kollar på JK och olika rättsfall mm. Känns mycket bra att vi får ta del av dina synpunkter genom Bosse som kommer att få ett ex när den är klar så att du kan läsa den, du kommer att benämnas som NN i uppsatsen.

Tack genom Larsa Nicklasson

Vad beslagtogs?

Hur gick själva beslaget till?

Hur förvarades den beslagtagna egendomen?

Drabbades du av några kostnader pga beslagtagandet?
(vilka olika typer av kostnader?)

Annan skada du anser dig drabbad av, ej ekonomisk

Kunde du begära skadestånd pga beslaget,?

I så fall gjorde du det?

& fick du något?

Har du fått tillbaka egendomen?

Var det lätt att få dem åter i så fall?

Hur lång tid var du utan egendomen?

Var den i lika "kondition" då du fick den åter?

Tappade du någon information/fil el CD el dyl (om det var "IT prylar" som togs)?

Kände du förtroende för dem som fysiskt tog dina saker?

Om du fick komma med något förslag på förbättringar i detta handhavande vad skulle det vara då?

BESLUT

Datum 2007-12-19

Dnr 6372-07-31, 6373-07-31

BESLAG AV EN DATOR HOS EN PERSON MED ANKNYTNING TILL ETT MEDIEFÖRETAG

Justitiekanslerns beslut

Justitiekanslern inleder inte någon förundersökning för brott mot efterforskningsförbudet och finner inte anledning till kritik mot åklagaren för att hon själv beslutade om husrannsakan i stället för att ansöka härom hos rätten.

Justitiekanslern gör vissa uttalanden och föreslår därvid att lagreglering övervägs i tre avseenden:

1. Det bör klargöras om bestämmelsen i 27 kap 2 § rättegångsbalken (RB) – om begränsningar i rätten att lägga beslag på skriftliga handlingar – är tillämplig även på elektroniska handlingar. I annat fall synes en lagbestämmelse behövas.
2. Förutsättningarna för genomsökning av en dator tillhörande någon inom den skyddade krets som avses i 27 kap 2 § RB bör författningsregleras.
3. Rätten för polis och åklagare att kopiera beslagttaget material torde behöva lagregleras.

Ärendet

Bakgrund

Den 19 september 2007 genomfördes en husrannsakan i journalisten Trond Sefastssons bostad och en dator togs i beslag. Åtgärderna vidtogs i en pågående brottsutredning mot Trond Sefastsson avseende bl.a. mutbrott och skattebrott. Trond Sefastsson och TV4 AB begärde att rätten skulle pröva beslaget och uppgav att den beslagtagna datorn innehöll material som omfattas av källskyddet i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).

Genom ett beslut den 1 oktober 2007 fastställde tingsrätten beslaget (mål nr B 19049-07). Efter överklagande från Trond Sefastsson fastställde hovrätten tingsrättens beslut (beslut den 4 oktober 2007 i mål nr Ö 7010-07). Hovrätten avlog även ett överklagande från TV4 AB (beslut den 23 oktober 2007 i mål nr Ö 7534-07). Båda besluten överklagades till Högsta domstolen. Sedan Högsta domstolen i två beslut den 20 november 2007 inte fann skäl att meddela prövningstillstånd i något av målen har beslagsbeslutet vunnit laga kraft.

Till Justitiekanslern har getts in två anmälningar med anledning av det aktuella beslaget. Anmälarna har gjort gällande att beslagsbeslutet utgör ett brott mot efterforskningsförbudet i yttrandefrihetsgrundlagen och har begärt att Justitiekanslern ska utreda frågan. Vidare har Justitiekanslern ombetts uttala sig om riktigheten i ett uttalande av chefsåklagare Lennart Guné med innebörden att information som finns i en dator inte omfattas av beslagsförbudet i 27 kap 2 § RB.

Justitiekanslerns befattning med ärendet

Justitiekanslern konstaterar att beslaget av Trond Sefastssons dator, som nämnts, efter överklagande har prövats av allmän domstol. Sedan Högsta domstolen i beslut den 20 november 2007 inte har funnit skäl att meddela prövningstillstånd har beslagsbeslutet vunnit laga kraft. En av de frågor som har anmälts hit – frågan om beslagsbeslutet utgör ett brott mot efterforskningsförbudet – är därmed avgjord och ska inte bedömas av Justitiekanslern. Det finns dock skäl att gå in på frågan om det i övrigt har skett något brott mot efterforskningsförbudet, liksom frågan om det finns skäl att kritisera åklagaren för hennes beslut om husrannsakan.

Ärendet inrymmer vidare frågor av stor betydelse inte minst på yttrandefrihetsrättens område. Justitiekanslern anser sig därför ha skäl att ta ärendet till utgångspunkt för en genomgång av rättsläget i vissa hänseenden vad gäller beslag av datorer och en bedömning av lagstiftningsbehovet. Det aktuella beslaget och en genomgång av rättsläget väcker frågor om den nuvarande regleringen ger ett tillräckligt skydd för information som lagras i elektronisk form och om gränsdragningen mellan olika medier är rationell och rimlig. Justitiekanslern anser att en lagreglering av vissa frågor om beslag avseende bl.a. datalagrad information bör övervägas. Detta utvecklas i det följande.

Gällande rätt och tidigare överväganden

Beslagsbestämmelserna i RB

Regler om beslag finns i 27 kap. RB. Enligt 27 kap. 1 § får föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott tas i beslag. I bestämmelsens andra stycke föreskrivs att reglerna om beslag gäller inte

bara föremål utan även skriftliga handlingar, om inte annat är föreskrivet. Härigenom klargörs att en handling får tas i beslag även om det bara är den information som handlingen innehåller som är av intresse och inte handlingen som sådan.

Av 27 kap. 1 § tredje stycket RB framgår att beslag får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (den s.k. proportionalitetsprincipen). Härmed inbegrips, förutom direkta följder för den som utsätts för tvångsmedlet, även indirekta verkningar av tvångsmedelsanvändningen. Det kan t.ex. röra sig om intrång i tredje mans rättsligt skyddade intressen.

Enligt 27 kap. 2 § RB får beslag inte läggas på en skriftlig handling om dess innehåll kan antas vara sådant att befattningshavare eller andra som avses i 36 kap. 5 § RB inte får höras som vittne om det. Bestämmelsen innebär bl.a. att skriftliga handlingar vars innehåll omfattas av anonymitetsskyddet för källor enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen (TF) och 2 kap. 3 § YGL är skyddade mot beslag. I nämnda stadgande i TF föreskrivs tystnadsplikt, med avseende på vem som är författare eller meddelare, för den som har tagit befattning med en skrifts tillkomst eller utgivning eller den som har varit verksam inom något företag för utgivning av tryckta skrifter eller för förmedling av nyheter. Motsvarande reglering finns beträffande bl.a. TV-program, filmer och ljudupptagningar i 2 kap. 3 § YGL.

Enligt sin ordalydelse gäller beslagsförbudet i 27 kap. 2 § RB endast för skriftliga handlingar. Av förarbetena framgår att bestämmelsen gäller inte enbart för skriftliga meddelanden utan också för andra handlingar, t.ex. läkarjournaler (NJA 1943 II s. 360). Förarbetena ger i övrigt ingen ledning för hur begreppet skriftlig handling ska tolkas.

Utredningar

En utredning tillsattes på 1970-talet för att utreda frågan om ett utökat skydd för meddelares anonymitet vid beslag och husrannsakan.

Utredningen föreslog, med hänvisning till beskrivningen av begreppet allmän handling i

2 kap. 2 § TF, att ett tillägg skulle göras i 27 kap. RB så att det skulle framgå att handlingsbegreppet, utöver framställningar i skrift och bild, även skulle innefatta upptagningar som kan läsas eller avlyssnas endast med tekniska hjälpmedel (SOU 1976:36 s. 85). Förslaget genomfördes inte.

Polisrättsutredningen konstaterade att det inte finns regler för att söka efter databaserad information motsvarande dem som gäller för vissa skriftliga handlingar enligt 27 och 28 kap. RB (SOU 1995:47 s. 184).

Utredningen föreslog därför att beslagsförbudet skulle ändras så att det

även skulle omfatta annat än skriftliga handlingar, t.ex. disketter och kassettband (SOU 1995:47 s. 493 f.). IT-utredningen ansåg för sin del att reglerna i 27 och 28 kap. RB är direkt tillämpliga på datainformation (SOU 1996:40 s. 209). I prop. 1998/99:11 om ny skyddsåtgärd vid immaterialrättsintrång hänvisas till Polisrättsutredningens uppfattning (s. 41).

Överåklagare Gunnel Lindberg har i utredningen Brott och brottsutredning i IT-miljö (Ds 2005:6) framhållit att det förhållandet att endast skriftliga handlingar nämns i den för beslagshanteringen centrala regeln om beslagsförbud har fått till följd att sådan information som lagras i elektronisk form och som rör uppgifter som omfattas av tystnadsplikt formellt har ett betydligt sämre skydd än motsvarande uppgifter i traditionella handlingar. Hon har föreslagit att ett förtydligande görs i den grundläggande regeln om beslag så att det framgår av paragrafen att även elektroniska handlingar kan tas i beslag. Vidare ska det enligt förslaget framgå att särbestämmelserna om skriftliga handlingar ska tillämpas på elektroniska upptagningar av skrift (Ds 2005:6 s. 283 f.).

Rättspraxis och myndighetsbeslut

I rättsfallet NJA 1981 s. 791 fann Högsta domstolen att editionsbestämmelsen i 39 kap. 5 § RB, som enligt ordalydelsen är begränsad till skriftliga handlingar, är tillämplig på filmupptagningar. Justitiekanslern behandlade i ett beslut den 17 maj 2001, som gällde klagomål mot en åklagare med anledning av att denne hade beslagtagit och kopierat ett videoband tillhörande TV4 Göteborg AB, frågan om 27 kap. 2 § RB är tillämplig på videogram. Riksåklagaren yttrade sig i ärendet och ansåg, med hänvisning till Högsta domstolens bedömning i rättsfallet NJA 1981 s. 791, att paragrafen skulle anses tillämplig även på videogram. Justitiekanslern anslöt sig till Riksåklagarens uppfattning.

Riksåklagaren har i ett beslut rörande en beslagtagen dator, på vilken hade påträffats filer med meddelanden mellan en misstänkt och dennes advokat, funnit att ett beslut att ta en dator eller en del av en dator i beslag inte kan anses stå i konflikt med beslagsförbudsregeln (beslut 2006-12-21, dnr ÅM-A 2006/1152). Riksåklagaren anförde bl.a. följande.

”Ändamålet med beslagsförbudsregeln är att skydda förtroligheten mellan vissa personkategorier, bland annat att tillgodose behovet av sekretess kring förhållandet mellan till exempel en advokat och dennes klient. Det finns därför i ett fall som det aktuella starka åklagaretska skäl som talar mot att beslagtagna elektroniska dokument används inom ramen för en förundersökning då dokumenten är sådana att de i pappersform hade omfattats av beslagsförbudet i 27 kap. 2 § RB. Skälen får anses vara så starka att de väger tyngre än det brottsbekämpande intresset. Vid en datorgenomgång ska i ett fall som det aktuella därför elektroniska dokument innehållande sådan information släckas ned (jfr riksåklagarens beslut den 6 mars 2002 i ärende 2001/0381). Om dokument har

skrivits ut i pappersform skall de genast förstöras. Sådana handlingar eller motsvarande uppteckningar skall givetvis inte heller åberopas som bevis.

Det sagda innebär således att viss försiktighet måste iaktas vid en genomgång av en beslagtagna dator, del av en dator eller en kopierad hårddisk. Jag delar emellertid den uppfattning som åklagaren har anfört i ärendet, nämligen att en misstänkts invändning mot att vissa elektroniskt lagrade dokument används under en förundersökning, inte utan vidare kan godtas. För att en åklagare skall anses vara skyldig att beakta en sådan invändning får det emellertid anses vara tillräckligt med ett blygsamt mått av bevisning (jfr NJA 1990 s. 537). Det är således möjligt – trots en invändning om motsatsen – att försöka klarlägga huruvida elektroniska dokument som påträffats i en beslagtagna dator utgör bevisning som kan användas i förundersökningen eller inte. Om en invändning mot användandet av dokumenten når upp till det nämnda beviskravet skall åklagaren genast avsluta utredningen rörande dokumenten. Ett pågående förhör angående denna fråga skall således omedelbart avbrytas.

Om det står klart att dokumenten eller fragmenten fortsättningsvis inte skall användas, skall dessa inte tas in i förundersökningsprotokollet. Det är med tillfredsställelse som jag noterar att så heller inte har skett i ärendet. ”

Särskilt om användning av tvångsmedel mot medieföretag

Det finns inte några särskilda bestämmelser som reglerar möjligheten att vidta tvångsåtgärder mot medieföretag. Det finns alltså inte lagstöd för att ta större hänsyn till intresset av anonymitetsskydd än som följer av reglerna i rättegångsbalken. I förarbetena omnämns dock husrannsakan eller avlyssning på en nyhetsredaktion som exempel på situationer där hänsynen till tredje mans intresse bör ha stor betydelse vid den proportionalitetsbedömning som ska göras (prop. 1988/89:124 s. 28). Att åtgärden riktas mot en nyhetsredaktion eller liknande kan även få betydelse för frågan om vem som ska förordna om husrannsakan. Ett förordnande om husrannsakan meddelas enligt 28 kap. 4 § RB av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Om en husrannsakan kan antas bli av stor omfattning eller medföra synnerlig olägenhet för den som åtgärden vidtas hos, bör åtgärden inte vidtas utan rättens förordnande, om det inte är fara i dröjsmål. Justitieombudsmannen (JO) har uttalat att husrannsakan på en tidningsredaktion inte utan angelägna tidsskäl bör företas utan rättens förordnande (JO 1975/76 s. 153).

I ett beslut den 29 augusti 2001 tog Göteborgs tingsrätt ställning till en begäran om husrannsakan hos TV4 m.fl. efter kravallerna vid EU-toppmötet i Göteborg i juni 2001. Tingsrätten fann att det fanns synnerlig anledning att anta att utredning om de påstådda brotten kunde vinnas genom husrannsakan och att det på grund härav i och för sig fanns skäl att bifalla framställningen. Begäran avslogs emellertid med hänvisning till att skälen för åtgärden inte uppvägde de allvarliga skador som kunde följa på denna. Tingsrätten konstaterade att det fanns anledning att anta att husrannsakan skulle ge tillgång till ett synnerligen vidlyftigt material,

att en avgränsning skulle behöva göras och att sekretesskyddade uppgifter skulle få hanteras i stor utsträckning av dem som skulle genomföra åtgärden. En så brett utformad åtgärd som den aktuella medförde enligt tingsrätten att effektiviteten av sekretesskyddet kunde sättas i fråga.

I det här sammanhanget kan det nämnas att Europadomstolen i ett avgörande den 27 november 2007 har prövat om en husrannsakan hos en journalist i Belgien utgjorde en överträdelse av artikel 10 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Syftet med husrannsakan var att utreda om journalisten hade gjort sig skyldig till mutbrott genom att betala en EU-tjänsteman för viss information. Domstolen konstaterade att åtgärden hade vidtagits för att ta reda på vem som var journalistens källa och framhöll att källskyddet är en grundläggande förutsättning för yttrandefriheten. Domstolen fann att de belgiska myndigheternas skäl för den ifrågasatta åtgärden inte var tillräckliga för att motivera densamma. Åtgärden stred därmed mot artikel 10.

Den ovan nämnda utredningen om ett utökat anonymitetsskydd (SOU 1976:36) presenterade ett förslag som innebar att reglerna i 27 kap. RB om beslag och i 28 kap. om husrannsakan skulle kompletteras med bestämmelser som tog sikte på behovet av skydd för anonymitetsintresset. Förslaget innebar att särskilda förutsättningar skulle gälla för beslag och husrannsakan i anonymitetsfallen, att åtgärden i dessa fall som regel skulle prövas av domstol och att anonymitetsintresset skulle bevakas av en särskild företrädare (anonymitetsombud). Vidare skulle enligt förslaget vissa särskilda regler gälla för förfarandet. Förslaget har som sagt inte genomförts.

Kopiering av beslagtagna handlingar

Beslagsreglerna i 27 kap. RB är tillämpliga endast på handlingar som har tagits i beslag, inte på kopior. Detta medför bl.a. att beslagsförbudsregeln i 27 kap. 2 § RB inte är tillämplig på kopior. Enligt 27 kap. 6 § RB kan den som har drabbats av ett beslag begära rättens prövning av beslaget. När beslaget väl har hävts är det dock inte längre möjligt att begära prövning, inte ens om polis eller åklagare har behållit kopior av de beslagtagna handlingarna (se NJA 1977 s. 573). Med anledning härav har Högsta domstolen uttalat att en åtgärd av polisen att fotokopiera beslagtaget material för att sedan häva beslaget inte kan anses väl förenlig med grunderna för bestämmelserna om rätt att begära domstolsprövning av beslag. Det gäller om åtgärden inte grundas på önskemål eller medgivande från den som drabbas av beslaget (se NJA 1988 s. 471). Polisrättsutredningen delade inte Högsta domstolens uppfattning i denna fråga och hänvisade till att svensk rättstradition bygger på principen att polisen får använda all information, oavsett på vilket sätt

den har inhämtats. Utredningen påpekade dock att med hänsyn till behovsprincipen handlingar inte bör kopieras i större omfattning än som är nödvändigt för brottsutredningen (SOU 1995:47 s. 197 f.).

Riksåklagaren har i ett beslut år 2002 uttalat sig om beslag och kopiering av information som finns lagrad på datormedium (RÅ-beslut 2002-03-06, dnr 2001/0381). Ärendet rörde ett beslag av en misstänkts dator som innehöll journalistiskt material (Alcalá-fallet). Enligt den misstänkte gällde meddelarskydd för materialet. Åklagaren beslutade om beslag av datorn. Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) framställde två kopior av hårddisken, en för att säkerställa att det kunde visas att åklagarmyndigheten inte hade manipulerat datorn och en för utredningsändamål. En genomgång av datorn gjordes med den misstänkte och dennes försvarare. Två dokument skrevs ut och togs i beslag. Beslaget av själva datorn hävdes.

Riksåklagaren konstaterade att det saknas särskilda regler för kopiering av beslagttaget material. Om det vid en husrannsakan där information söks i en dator uppkommer fråga om beslag, torde det i praktiken inte finnas någon annan möjlighet än att antingen ta datorn i beslag eller kopiera hårddisken. Enligt Riksåklagaren måste därvid självfallet reglerna om beslagsförbud beaktas. Kopiering av information från ett datormedium torde dock inte rättsligt skilja sig från kopiering av skriftliga handlingar. Kopior av beslagttaget material torde därför inte kunna omfattas av beslaget oavsett om det är skriftligt eller lagrat på datormedium. Riksåklagaren hänvisade till det ovan nämnda beslutet av Justitiekanslern angående beslag av ett videoband, i vilket frågan om överskottsinformation hade uppmärksammas, och anförde att Riksåklagaren delade Justitiekanslerns uppfattning att frågan om lagreglering av möjligheterna till kopiering av beslagttaget material borde övervägas. Riksåklagaren fann inte anledning att rikta kritik mot åklagaren vad avsåg handläggningen av beslagsfrågan, men gjorde tillägget att de två hårddiskar som hade kopierats från den misstänktes dator innehöll filer som torde omfattas av beslagsförbudet i 27 kap. 2 § RB och att i varje fall dessa filer borde, om möjligt, förstöras.

Justitiekanslerns överväganden

Brott mot efterforskningsförbudet?

Av 1 kap. 2 § YGL följer att det står var och en fritt att lämna uppgifter och underrättelser i vilket ämne som helst för offentliggörande i ett radioprogram och i tekniska upptagningar såvida inte annat är föreskrivet i YGL (meddelarfrihet).

I 2 kap. 4 § första stycket 3 YGL föreskrivs att myndigheter eller andra allmänna organ inte får efterforska den som har lämnat uppgifter enligt 1

kap. 2 § såvida inte YGL medger åtal eller annat ingripande mot honom (det s.k. efterforskningsförbudet). För uppsåtlig efterforskning i strid med denna bestämmelse döms till böter eller fängelse i högst ett år (se 2 kap. 5 § YGL).

Stockholms tingsrätt har i sitt beslut beträffande beslaget av Trond Sefastssons dator funnit att den undersökning för brottsutredningsändamål som har skett inte kan anses utgöra efterforskning i strid med efterforskningsförbudet. Vid en efterföljande proportionalitetsbedömning har dock tingsrätten tagit viss hänsyn till de intressen som motiverar efterforskningsförbudet. Efter överklagande har hovrätten instämt i tingsrättens bedömning och Högsta domstolen har inte funnit skäl att meddela prövningstillstånd.

En genomgång av anmälningarna och övriga handlingar i ärendena ger enligt Justitiekanslerns mening inte anledning att anta att det skulle ha förekommit någon uppsåtlig efterforskning av meddelare och att därmed något brott mot efterforskningsförbudet skulle ha skett. Inte heller finns det anledning att anta att beslagsbeslutet strider mot någon annan av YGL:s bestämmelser till skydd för meddelarfriheten. Någon förundersökning ska därför inte inledas.

Borde åklagaren ha låtit domstol avgöra frågan om husrannsakan?

Justitiekanslern har funnit anledning att ta upp den i rubriken nämnda frågan. Den har visserligen inte berörts i någon anmälan hit, men den har nämnts i debatten och har viss principiell och allmän betydelse.

Som tidigare har nämnts är en husrannsakan på en nyhetsredaktion ett exempel på en sådan situation där hänsynen till tredje mans intresse bör tillmätas stor betydelse vid den proportionalitetsbedömning som ska göras innan tvångsmedlet beslutas. Att åtgärden riktas mot en nyhetsredaktion kan också få betydelse för frågan om vem som bör fatta beslutet, åklagaren eller rätten. Om ett tvångsmedel kan antas bli av stor omfattning eller medföra synnerlig olägenhet, bör åtgärden enligt JO normalt inte vidtas utan rättens förordnande. Det gäller t.ex. en husrannsakan på en tidningsredaktion.

Husrannsakan i det aktuella fallet skedde visserligen hemma hos en person med stark anknytning till TV4 AB men inte på själva redaktionen. Frågan om husrannsakan borde göras torde med hänsyn till brottsmisstankens art och övriga omständigheter inte ha framstått som särskilt komplicerad eller på annat sätt svår. Husrannsakan kunde inte heller förväntas medföra någon synnerlig olägenhet. I sitt beslut gav åklagaren dessutom vissa anvisningar för att skydda dokument från eventuella källor i Trond Sefastssons journalistiska verksamhet. Det kan sammantaget enligt min mening inte riktas någon invändning mot

åklagaren för att hon själv gjorde den erforderliga proportionalitetsbedömningen och fattade beslutet om husrannsakan.

Beslag av datorer

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 1981 s. 791 funnit övervägande skäl tala för att låta en bestämmelse om syn i 39 kap. 5 § RB, som rör skriftligt material, genom analogisk lagtolkning omfatta även filmupptagningar. I målet beträffande beslaget av Trond Sefastssons dator har emellertid tingsrätten ansett att det, med hänsyn till att en dator kan innehålla en mycket stor mängd uppgifter och att uppgifterna kan vara av vitt skilda slag, skulle föra för långt att genom en analogisk lagtolkning låta bestämmelsen i 27 kap. 2 § RB omfatta också all den information som finns i en dator. En annan sak är, som tidigare har nämnts, att ändamålet med förbudsregeln enligt tingsrätten bör tillmätas betydelse vid den proportionalitetsbedömning som ska göras enligt 27 kap. 1 § tredje stycket RB. Hovrätten har inte haft någon annan uppfattning än tingsrätten.

Det har genom åren framförts olika åsikter i frågan om beslagsförbudet i 27 kap. 2 § RB är tillämpligt när beslag görs av datorlagrad information. Vissa har menat att regeln om beslagsförbud ska tillämpas analogt, medan andra haft motsatt uppfattning bl.a. med hänvisning till att det saknas behov av en sådan analogitillämpning.

Det måste ses som ett problem att det är oklart vad bestämmelsen i 27 kap.

2 § RB omfattar och att åsikterna om regelns tillämplighet på datorlagrad information därför går isär. Bestämmelsen rör väsentliga intressen, då den syftar till att ge skydd åt bl.a. uppgiftslämnare till medieföretag.

Enligt Justitiekanslerns mening är det väsentligt för meddelarfriheten att skyddet för källor gäller oavsett vilket medium som informationen om källan finns på. Det betyder att den princip som uttrycks i 27 kap. 2 § RB bör gälla även för annat än skriftliga handlingar.

Det anförda innebär att lagstiftaren enligt Justitiekanslerns mening har anledning att se till att rättsläget klargörs och att meddelarskyddet därvid säkerställs. En möjlighet torde vara att i linje med vad som föreslås i Ds 2005:6 klargöra att bestämmelsen i 27 kap. 2 § RB ska tillämpas även på elektroniska handlingar. I sammanhanget kan noteras att nuvarande beslagsregler i princip utgår från att det är *föremål* som tas i beslag, fastän det som är intressant ofta är viss *information* eller dess bärare. Det kan därför finnas skäl att tänka i delvis nya banor om bestämmelserna ses över. Man kan exempelvis tänka sig att beslag ibland får läggas på viss information på en dator men inte på datorn som sådan.

Genomsökning av vissa datorer

I ärendet aktualiseras också frågan hur meddelares anonymitet skyddas när polis och åklagare ska genomsöka en dator som har beslagtogs hos t.ex. en journalist.

Om rättsläget beträffande beslagsförbudets omfattning i en viss situation är oklart kan man onekligen ställa den berättigade frågan om det föreligger en presumtion för att beslag får ske – det finns ju ett allmänt lagstöd för beslag – eller om presumtionen tvärtom bör tala emot att beslag sker eftersom tvångsmedelsanvändning förutsätter lagstöd och det här kan anses tveksamt

hur långt beslagsreglerna sträcker sig. Legalitetsprincipen kunde då hävdas leda till slutsatsen att de rättsvårdande organen fick avstå från tvångsmedelsanvändning i sådana fall.

Hittills torde man emellertid kunna säga att åklagarnas praxis har inneburit att man har tillämpat presumtionen på det sättet att beslag får ske även av material som ur olika perspektiv kan bedömas som känsligt. Att detta synsätt inte ter sig självklart framgår av att riksåklagaren som tidigare har redovisats i ett beslut i ett tillsynsärende år 2006 särskilt har uppmärksammat problemen med beslag av vissa datorer och uppställt vissa principer för hur åklagare ska agera.

Av Stockholms tingsrätts beslut framgår att åklagaren i ärendet rörande beslaget av Trond Sefastssons dator har tillämpat eller avser att tillämpa riksåklagarens principer. Det innebär bl.a. att Trond Sefastsson och hans försvarare har fått eller får tillfälle att övervaka genomgången av materialet. Undersökningen är riktad och begränsad bl.a. genom att sökning sker på visst namn. Dokument öppnas på en datorskärm, varvid en snabb kontroll sker av huruvida det finns anledning att anta att dokumentet i fråga omfattas av källskyddet. Om så är fallet ska dokumentet omedelbart släckas ner. Tingsrätten anförde, och hovrätten instämde, att det var av betydelse att Åklagarmyndigheten avsåg att göra en sådan begränsad och riktad undersökning av materialet i datorn utifrån brottsmisstanken. Mot bakgrund av bl.a. detta gjorde domstolarna bedömningen att skälen för åtgärden uppvägde det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebar för Trond Sefastsson eller för något annat motstående intresse. Därför fastställdes beslaget av datorn.

Justitiekanslern har i och för sig inte något att invända mot Riksåklagarens principer som de kommer till uttryck i nämnda beslut. De framstår tvärtom som kloka överväganden och ett försök till en mer formlös reglering av det rättsliga vakuum som nu får anses råda på området. Men mycket talar för att frågor av sådan vikt som det här handlar om dels regleras i bindande form, dels övervägs och beslutas – i varje fall i de övergripande delarna – av lagstiftaren. Det är sålunda enligt min mening inte tillfredsställande att frågan om skydd för källor och meddelarskydd

i övrigt är beroende av åklagarens diskretionära överväganden grundade på åklagarens enbart. Detta konstaterande innebär självfallet inte något ifrågasättande av att denna etik håller måttet. Det starka genomslag som denna sak och en annan närbesläktad fråga om husrannsakan på en medieredaktion nyligen har fått i den allmänna debatten visar dock enligt min mening tydligt att de starka delvis motstående intressen som här är involverade kräver en författningsreglering.

Det torde då böra övervägas under vilka förutsättningar en dator tillhörande någon inom den skyddade krets som avses i 27 kap. 2 § RB ska få genomsökas, t.ex. om frågan om genomsökning ska prövas av allmän domstol och om rätten i så fall ska föreskriva villkor för genomsökningen. Vidare torde det böra övervägas om det behövs bestämmelser om övervakning på visst sätt av genomgången.

Kopiering av beslagttaget material

Det saknas i dag regler beträffande kopiering av beslagttaget material. Det gäller både skriftliga handlingar och information på datorer och andra medier.

I ett beslut den 17 maj 2001, som avsåg klagomål mot en åklagare med anledning av att denne hade beslagttaget och kopierat ett videoband tillhörande TV4 Göteborg AB, uttalade Justitiekanslern beträffande kopiering av innehållet på en dator:

Beslag av datorutrustning eller delar därav torde inte vara ovanliga nuförtiden. Både för den mot vilka sådana beslag riktas och för polis och åklagare torde stora praktiska fördelar vara förknippade med att beslaget kan effektueras genom att innehållet på datorn kopieras i stället för att hela utrustningen måste tas om hand och bortforslas. En kopiering torde dock inte kunna genomföras utan samtycke från den som har rätten till datorn och ett samtycke torde också i allmänhet kunna påräknas när alternativet är att hela utrustningen fraktas bort. Det måste emellertid då beaktas att det föreligger en tvångssituation och att ett samtycke knappast kan anses ha lämnats helt frivilligt. När innehållet på en hårddisk kopieras för att viss information skall bli åtkomlig uppkommer också särskilda problem beträffande annan information som lagrats i datorn och som också kopierats, dvs. överskottsinformation.

Mot den angivna bakgrunden anser jag att frågan om en lagreglering av möjligheterna till kopiering av beslagttaget material kan behöva övervägas på nytt.

Riksåklagaren har i ett beslut den 6 mars 2002 anslutit sig till Justitiekanslerns uppfattning att en lagreglering behöver övervägas.

Om en lagreglering aktualiseras bör det särskilt uppmärksammas att kopior av beslagttaget material inte omfattas av själva beslaget. Det gäller oavsett om det rör sig om skriftliga handlingar eller information på något annat medium. Om ett beslag hävs kan den som har drabbats av beslaget

normalt inte få rättens prövning av det (jfr NJA 1977 s. 573). Det gäller även om åklagaren har tagit och behållit en kopia av materialet och trots att den information som finns på kopiorna är lika skyddsvärd som informationen på originalmediet.

Enligt Justitiekanslerns uppfattning är de frågor som uppkommer vid kopiering av beslagttaget material både viktiga och komplicerade. Det finns därför anledning att ånyo understryka behovet av en lagreglering.

Frågan om jäv

I bl.a. vissa medier har frågan väckts om jag är jävig att handlägga detta ärende. Det har därvid anförts att jag och Trond Sefastsson är bekanta och har samarbetat i ett ärende som tidigare har varit aktuellt hos Justitiekanslern (Veija Borg). Jag har övervägt frågan om jäv skulle kunna föreligga och därvid funnit att ingen av de frågor som ska bedömas här är av sådan art – särskilt sedan domstolarna fastställt beslaget – att det kan finnas anledning att på sakliga grunder ifrågasätta mitt oberoende. Det gäller även frågan om brott mot efterforskningsförbudet.

Det bör i sammanhanget tilläggas att frågan om jäv för justitiekanslern är av speciellt slag eftersom denne är ensam på sin post och inte kan ersättas på samma sätt som t.ex. en ledamot av en kollegial domstol. Utgångspunkten är att den som är justitiekansler ska kunna fatta beslut i myndighetens samtliga ärenden. Ibland är dock justitiekanslern så nära berörd att det är uppenbarligen olämpligt att han själv avgör ärendet. Därvid är det inte alltid lämpligt att justitiekanslerns ställföreträdare tar över som beslutsfattare. Vid behov kan därför regeringen förordna någon annan som justitiekansler för just det aktuella ärendet. Detta sker mycket sällan. Under min ämbets tid har det skett vid ett tillfälle. En alternativ utväg är i vissa fall att ärendet efter överenskommelse överlämnas till Riksdagens ombudsman.

I beredningen av ärendet har även justitiekanslerns ställföreträdare Håkan Rustand, byråchefen Gun Löfgren Cederberg och beredningsjuristen Nina Forsgren deltagit.

Göran Lambertz

Kent Ladvall

Exp. till
Anmälarna

Justitiedepartementet 103 33 STOCKHOLM

Åklagarmyndigheten Box 5553
114 85 STOCKHOLM

